

FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

Program mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine

Transparentnost, zakonitost i poštivanje procedura
za bolje visoko obrazovanje

NACRT

Mostar, 2012. godina

Program mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine, na osnovu istraživanja o korupciji, analize pravnog okvira (zakona i podzakonskih akata), te analize prakse visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, daje 62 konkretne preporuke za povećanje transparentnosti, smanjenja rizika i povećanja otpornosti sistema visokog obrazovanja na devijantne pojave. Preporuke i mjere su date i u formi akcijskog plana, koji sadrži konkretne nositelje i rokove. Akcijskim planom predviđeni su i mehanizmi implementacije Programa. Fokus dokumenta je gotovo isključivo na prevenciji korupcije i drugih devijantnih pojava u sistemu visokog obrazovanja, te ministarstvima, visokoškolskim ustanovama, studentskim udruženjima i drugima koji djeluju u sistemu visokog obrazovanja. Dokument je izradilo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke uz sudjelovanje eksperata i Radne grupa za izradu Strateških pravaca razvoja visokog obrazovanja i Programa borbe protiv korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine. O nacrtu dokumenta je obavljena javna rasprava među visokoškolskim ustanovama i ministarstvima obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
1.1. Pregled visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine.....	3
1.2. Pregled zakonskog okvira i nadležnosti.....	5
1.3. Financiranje visokog obrazovanja.....	6
2. PREZENTACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O KORUPCIJI U VISOKOM OBRAZOVANJU.....	8
2.1. Rezultati kvalitativnog istraživanja.....	9
2.2. Rezultati kvantitativnog istraživanja.....	11
	14
3. ANALIZA STANJA I PRIJEDLOG MJERA.....	14
3.1. Zakonodavstvo i nadležne obrazovne vlasti.....	14
3.1.1. Integracija univerziteta.....	16
3.1.2. Zakonske odredbe koje se odnose na korupciju.....	17
3.1.3. Osnivanje visokoškolskih ustanova i privatne visokoškolske ustanove...	19
3.1.4. Nadzor nad provođenjem zakona.....	21
3.1.5. Osiguranje kvalitete (akreditacija).....	22
3.2. Visokoškolske ustanove.....	22
3.2.1. Planovi integriteta.....	23
3.2.2. Normativni akti, kodeksi i njihova primjena.....	25
3.2.3. Ispitne i prijemne procedure.....	26
3.2.4. Evaluacija nastavnog osoblja od strane studenata.....	27
3.2.5. Procedure zapošljavanja i napredovanje.....	28
3.2.6. Transparentnost i objavljivanje.....	30
3.2.7. Sistem plaćanja nastavnog osoblja.....	32
3.2.8. Financijska revizija.....	33
3.2.9. Ostale aktivnosti.....	34
3.3. Dodatne mjere.....	36
4. AKCIJSKI PLAN.....	44
5. ZAKLJUČAK.....	

1. UVOD

Korupcija (*lat. corruptus – potplaćen*) je u današnjem bosanskohercegovačkom društvu široko rasprostranjena pojava, a suprotstavljanje korupciji predstavlja jedan od najvećih izazova savremenog društva. U *pravnom* smislu korupcija je krivično djelo, koje u svojoj osnovi ima zloupotrebu povjerenja ili funkcije koja se obavlja u upravi, sudskoj vlasti, privredi, politici, školstvu, kulturi ili umjetnosti, ali i u neprivrednim subjektima ili organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi za koju nema pravne osnove. U *političkim* smislu, korupcija predstavlja povredu opšteg interesa zbog ličnog koristoljublja. Prema *etičkoj* odrednici korupcije, ova pojava je definisana kao „moralna pokvarenost“.

Je li, i u kojoj mjeri, korupcija prisutna i u **visokom obrazovanju** Federacije Bosne i Hercegovine? Tragajući za odgovorom na ovo pitanje provedeno je opsežno istraživanje, čiji će rezultati ukratko biti predstavljeni u ovome Programu. No, visoko obrazovanje je u načelu ogledalo društva i vrlo je logično da sve pojave koje su prisutne u društvu budu prisutne i u visokom obrazovanju. S druge, pak, strane, univerziteti su pokretači društva, mjesta na kojima se okupljaju intelektualci, umjetnici, istraživači, naučnici. Značajan dio misije svakog univerziteta počiva na obrazovanju koje bi, kao djelatnost od posebnog društvenog značaja, moralo biti zasnovano na najvišim etičkim vrijednostima. Osim demonstriranja institucionalne odgovornosti, visokoobrazovne ustanove imaju dodatnu potrebu demonstrirati i akademski kredibilitet, budući da funkcioniraju na načelima **autonomije**. Institucije visokog obrazovanja, posebno javne, su visoko ovisne o povjerenju, budući da im društvo povjerava javna sredstva i autonomiju, očekujući zauzvrat demonstriranje kredibilnog obrazovanja i naučnih istraživanja. Praksa dobrog upravljanja visokim obrazovanjem koja podrazumijeva smanjenje rizika na pojavu netransparentnih pojava u najvećem je interesu studenata, nastavnika, zaposlenika, ali i partnera visokog obrazovanja – poslodavaca i društva u cjelini. Zbog toga je odnos univerziteta i korupcije tema od visokog društvenog interesa. Univerziteti značajno više nego bilo koje druge organizacije imaju potrebu demonstrirati otpornost na korupciju.

Ovaj *Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine s akcijskim planom* izrađen je u okviru Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, uz učešće eksternih eksperata. Program ima strateški karakter i njegov cilj nije rješavanje pojedinačnih slučajeva korupcije, već uspostavljanje mehanizama koji će spriječiti i otkloniti okolnosti za nastanak korupcije, neetičkih i neprofesionalnih postupaka u svim oblastima visokog obrazovanja. Izvršena je eksterna procjena kvaliteta regulative, kadrova i procesa u praksi u svim oblastima funkcioniranja (upravljanje visokobrazovnim institucijama,

finansijama, kadrovima, javnim nabavkama, informacijama...), što je prvi korak u pravcu poboljšanja kvaliteta rada u tim oblastima i smanjenja rizika da se javna ovlaštenja obavljaju suprotno svrsi zbog kojih su ustanovljena. Nacrt Programa razmatran je na Radnoj grupi za visoko obrazovanje, nakon čega je provedena opsežna javna rasprava u kojoj su sudjelovali univerziteti, nadležna kantonalna ministarstva i udruženja studenata. Postignut je visok konsenzus o ciljevima i metodama sprečavanja devijantnih pojava u visokom obrazovanju.

Generalno govoreći, dva su ključna smjera **sprečavanja korupcije**: primjena *preventivnih* mjera i primjena *represivnih* mjera. Prevencijom se sprečava nastanak koruptivnih pojava, a represivne mjere se primenjuju onda kada je korupcija nastupila i kada su se njene posljedice ispoljile. Jedan od načina za smanjenje obima korupcije je otkrivanje i otklanjanje uzroka, odnosno rizika za nastanak i razvoj korupcije. Fokus ovoga Programa je na preventivnim antikorupcijskim mjerama i dokument je nastao kao rezultat eksterne procjene izloženosti institucija visokog obrazovanja i nadležnih obrazovnih vlasti rizicima za nastanak i razvoj korupcije, kao i izloženosti etički i profesionalno neprihvatljivim postupcima.

Budući da je fokus Programa na prevenciji, koja se, pak, svodi na uspostavu mehanizama dobrog upravljanja procesima u visokom obrazovanju, u obzir je uzeta još jedna specifičnost djelovanja institucija visokog obrazovanja. Upravo zbog potrebe demonstriranja odgovornosti, koja je tradicionalno etablirana zbog povjerene im autonomije, visokoobrazovne ustanove su razvile model **osiguranja kvaliteta**. Kroz *bolonjski proces* taj je model standardiziran za 47 europskih i euro-azijskih država koje čine *Europski prostor visokog obrazovanja*. Već se cijelo desetljeće model osiguranja kvaliteta razvija u bosanskohercegovačkim akademskim krugovima. Dakle, svi javni univerziteti u Bosni i Hercegovini, a odnedavno i privatni, za razliku od drugih institucija, redovno preispituju svoj rad kroz samoevaluacije, a od skora se uspostavlja i sistem vanjskih, nezavisnih (peer-review) pregleda. Osiguranje kvaliteta je suštinski povezano s aktivnostima na suzbijanju korupcije, jer im je oboma svrha demonstrirati kredibilnost institucije i uspostaviti mehanizam za stalno poboljšanje.

1.1. Pregled visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine

U Federaciji Bosne i Hercegovine trenutno djeluje 21 visokoškolska ustanova¹ (od 45 u Bosni i Hercegovini). Od te 21 visokoškolske ustanove šest je javnih univerziteta, devet privatnih univerziteta i 6 privatnih visokih škola. U sklopu svih visokoškolskih ustanova djeluje ukupno 108 fakulteta, a na njima je nastava organizirana na ukupno 996 studijskih programa, od čega je 466 studijskih programa prvog, 470 drugog i 60 trećeg ciklusa studija².

¹ Visokoškolske ustanove, prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, mogu biti univerziteti i visoke škole. Univerziteti pružaju obrazovanje u sve tri ciklusa studija, imaju najmanje pet studijskih programa iz tri različite naučne discipline, dok visoke škole mogu pružati obrazovanje samo unutar prvog ciklusa studija (čl. 10. Okvirnog zakona). Dakle, fakulteti koji djeluju u sklopu univerziteta, u smislu Okvirnog zakona, nemaju status visokoškolske ustanove.

² Podaci Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete, dostupni na www.heg.gov.ba.

Pregled institucija visokog obrazovanja, koji uključuje broj organizacijskih jedinica (fakulteta), te broj studijskih programa po ciklusima studija prikazan je u tablici 1.

Tablica 1.: Pregled visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine

R. br.	VISOKOŠKOLSKA USTANOVA	Br. organiz. jedinica	Broj studijskih programa			Ukupan br. stud. programa
			I. ciklus	II. ciklus	III. ciklus	
1.	Univerzitet u Sarajevu	23	102	205	25	332
2.	Univerzitet u Bihaću	7	37	27	-	64
3.	Sveučilište u Mostaru	11	62	71	10	143
4.	Univerzitet u Zenici	8	28	30	-	58
5.	Univerzitet "Džemal Bijedić" Mostar	8	36	14	-	50
6.	Univerzitet u Tuzli	16	53	40	-	93
7.	Sveučilište/Univerzitet "Vitez" Travnik	4	17	8	-	25
8.	Univerzitet u Travniku	5	35	18	-	53
9.	Univerzitet Sarajevo School of Science and Tehnology	5	9	5	5	19
10.	Internacionalni univerzitet u Sarajevu	3	12	12	12	36
11.	International Burch University, Sarajevo	3	6	5	4	15
12.	Američki univerzitet u BiH, Tuzla	3	14	9	4	27
13.	Sveučilište/Univerzitet „Hercegovina,, Čitluk	3	10	13	-	23
14.	Internacionalni univerzitet Travnik	4	13	13	-	26
15.	Sveučilište/Univerzitet Inetrlogos	5	10	-	-	10
16.	Fakultet za javnu upravu, Sarajevo	0	1	-	-	1
17.	Visoka škola " Koledž za industrijski i poslovni menadžment", s pravom javnosti Bosanska Krupa	0	9	-	-	9
18.	Fakultet međunarodnih finansija i bankarstva, Sarajevo	0	2	-	-	2
19.	Visoka škola "Centar za poslovne studije", Kiseljak	0	2	-	-	2
20.	Visoka škola "Logos-centar , Mostar	0	5	-	-	5
21.	Visoka škola za turizam i menadžment Konjic	0	3	-	-	3
UKUPNO		108	466	470	60	996

U tekućoj akademskoj 2011./2012. godini na svim visokoškolskim ustanovama je upisano ukupno 74.323 studenta (od ukupno 119.292 studenta u cijeloj BiH, što predstavlja 62,30% studentske populacije Bosne i Hercegovine). Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku³ na šest javnih univerziteta u Federaciji studira ukupno 65.916 studenata ili 88,69%, na 15 privatnih visokoškolskih ustanova studira ukupno 7.463 studenta ili 10,04%, a na vjerskim visokoškolskim ustanovama studira 944 studenta ili 1,27%. Iz navedenog je očigledno da javni sektor predstavlja najznačajniji resurs visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine. Broj studenata u Federaciji Bosne i Hercegovine prikazan je u tablici 2.

³ Priopćenje broj 12.3, godina V., od 16.1.2012. godine, dostupno na www.fzs.ba.

Tablica 2. Broj studenata u Federaciji Bosne i Hercegovine

Visokoškolska ustanova	Broj studenata	%
Univerzitet u Sarajevu	29.892	40,22
Univerzitet u Tuzli	13.024	17,52
Univerzitet u Zenici	4.263	5,74
Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru	4.275	5,75
Sveučilište u Mostaru	10.007	13,46
Univerzitet u Bihaću	4.455	5,99
Ukupno javni univerziteti	65.916	88,69
Privatne visokoškolske ustanove	7.463	10,04
Vjerske visokoškolske ustanove	944	1,27
UKUPNO STUDENATA	74.323	100

Premda je privatni sektor organiziran u veći broj visokoškolskih ustanova (9 univerziteta i 6 visokih škola), očigledno je da su u pitanju manji univerziteti i visoke škole. Od ukupnog broja studenata koji studiraju na privatnim visokoškolskim ustanovama, njih 3.089 ili 41,40% studira na međunarodnim visokoškolskim ustanovama na kojima se nastava organizira na engleskom jeziku. Koncentracija i visokoškolskih ustanova i najvećeg broja studenata u privatnom sektoru je u Srednjobosanskom kantonu (4 univerziteta i 1 visoka škola), gdje studira 4.109 ili 55,06% od ukupnog broja studenata na privatnim visokoškolskim ustanovama.

Kada je u pitanju broj svršenika studijskih programa, u Federaciji Bosne i Hercegovine je prošle godine na prvom ciklusu studija školovanje uspješno okončalo 11.350 studenata (od 17.822 u Bosni i Hercegovini, što čini 63,68%), zvanje magistra je steklo 507 studenata II. ciklusa (od 2.016 u BiH, što čini 25,15%), a doktoriralo je 140 kandidata (u BiH 186, pa Federacija predstavlja 75,27% ukupnog broja).

1.2. Pregled zakonskog okvira i nadležnosti

Institucionalna organizacija sektora visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini određena je Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima entiteta i kantona, te Statutom Brčko Distrikta na osnovu kojih su zakonski definirane nadležnosti u oblasti obrazovanja.

Punu i nepodjeljenu nadležnost u obrazovanju imaju Republika Srpska, *deset kantona u Federaciji* Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Svaka od dvanaest navedenih administrativnih cjelina ima svoje ministarstvo obrazovanja, zakone za oblast obrazovanja, budžete za obrazovanje, utvrđuje obrazovnu politiku i ima sva druga prava i obaveze koje proizlaze iz mandata nadležne obrazovne vlasti, odgovorne za organizaciju i funkcionisanje obrazovanja na svom području odgovornosti.

Reforma zakonodavstva iz oblasti visokog obrazovanja započela je donošenjem *Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini* 2007. godine. Okvirni zakon je donesen s ciljem koordinacije i harmonizacije politika visokog obrazovanja u 12 nadležnih obrazovnih vlasti, te implementacije evropskih reformi u oblasti visokog obrazovanja u skladu sa načelima Bolonjskog procesa kojem je Bosna i Hercegovina pristupila 2003. godine. Okvirni zakon nema direktnu primjenu u entitetima i kantonima, on predstavlja jedinstven okvir za 12 nadležnih obrazovnih vlasti da uredi svoja zakonodavstva. Ideja je da se svih 12 zakona o visokom obrazovanju uskladi s Okvirnim zakonom po svim pitanjima koja on tretira, te se na taj način harmoniziraju politike visokog obrazovanja kako bi se ono u cijeloj državi odvijalo po istom okviru.

Tako je članom 63. Okvirnog zakona određen rok od **6 mjeseci** u kojem su nadležne obrazovne vlasti trebale uskladiti svoje zakone o visokom obrazovanju sa Okvirnim zakonom. *Proces usklađivanja trajao je znatno duže, preciznije traje i danas*, što je vidljivo iz sljedeće tablice 3.

Tablica 3.: Zakoni o visokom obrazovanju u kantonima

Kanton	Objava važećeg zakona	Datum donošenja
Unsko-sanski	“Službene novine Unsko-sanskog kantona”, br. 08/09	15.6.2009.
Posavski	“Narodne novine Županije Posavske”, br. 01/10	18.2.2010.
Tuzlanski	“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 08/08 i 12/09	28.7.2008. 9.11.2009.
Zeničko-dobojski	“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 06/09	27.04.2009.
Zapadnohercegovački	“Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke”, br. 10/09	6.7.2009.
Kanton Sarajevo	“Službene novine Kantona Sarajevo”, br.22/10	27.8.2010.
Herceg-bosanski	”Narodne novine Herceg-bosanske županije”, br. 09/09	10.11.2009.
Bosansko-podrinjski	“Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona”, br. 02/10	28.1.2010.
Hercegovačko-neretvanski	„Narodne novine Hercegovačko-neretvanske županije”, br. 4/12	13.4.2012.
Srednjobosanski	Nije donesen zakon!	

Usvajanjem Okvirnog zakona stvorene su pretpostavke i za izgradnju novih zajedničkih institucionalnih kapaciteta u ovoj oblasti na državnom nivou, i to *Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta* i *Centra za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja*. Osim ustanovljavanja tijela za provođenje zakona i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, Okvirnim zakonom utvrđen je i jedinstven način osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju, organizacija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini i odgovornost nadležnih vlasti u ovoj oblasti. Uspostavljena je i koordinacija obrazovnih politika koja je dodijeljena *Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine*.

Koordinaciju obrazovnih politika na razini Federacije obavlja *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke*. Uspostavljena su i koordinacijska tijela ministara obrazovanja – *Konferencija ministara na državnom nivou* koju čine svi ministri obrazovanja u državi, te

Koordinacija ministara obrazovanja na nivou Federacije koju čine svi ministri obrazovanja u Federaciji.

I dok je na nivou države i Federacije koordinacija politika i vođenje zajedničkih reformi, relevantno zakonodavstvo za visokoškolske ustanove i za građane je na nivou kantona. Svaka visokoškolska ustanova svoja unutrašnja pitanja regulira statutom. Statuti visokoškolskih ustanova su najznačajniji dokumenti za procese koji se odvijaju na ustanovama.

1.3. Financiranje visokog obrazovanja

Javno financiranje visokog obrazovanja vrše kantoni iz svojih budžeta. Svi javni univerziteti naplaćuju i upisnine i/ili školarine od studenata koje čine ukupno 40% – 80% njihovog ukupnog prihoda. Privatne visokoškolske ustanove ne primaju javna sredstva.

U 2007. godini je potrošnja javnog visokog obrazovanja na razini Federacije iznosila 4,53% svih prihoda svih kantona u Federaciji, što je činilo **0,82% GDP-a Federacije** za 2007. godinu⁴. Ovaj postotak je usporediv s postotkom GDP-a koji se na razini država EU-19 izdvaja za visoko obrazovanje (1%), a značajno je veći od sličnih tranzicijskih država. Dakle, u Federaciji Bosne i Hercegovine se za visoko obrazovanje izdvaja više sredstava nego u Hrvatskoj, Albaniji ili Bugarskoj. To dovodi do zaključka da se u budućnosti ne može očekivati porast javnih izdvajanja za visoko obrazovanje.

No, unatoč tome, javni univerziteti imaju problema s financiranjem. Svi javni univerziteti imaju nedostatna investicijska sredstva (za razvoj, nove objekte, opreme ili biblioteke), dok se posljednjih godina na pojedinim visokoškolskim ustanovama u Federaciji počinju bilježiti teškoće i s tekućim sredstvima, pa čak i sredstvima za isplatu plaća.

Trenutno se javno financiranje visokog obrazovanja obavlja po kriteriju historijske potrošnje (za prethodnu godinu) i ono je u principu bazirano na „financiranju po nastavniku“. Taj model je prevladan i nužna je reforma javnog financiranja koja će uspostaviti veze između razine sredstava i rezultata koje pojedina visokoškolska ustanova ostvaruje („financiranje po studentu“).

Očigledno je u pitanju neefikasan sistem. U prilog tome idu i podaci iz Studije izvodljivosti za reformu financiranja visokog obrazovanja, u kojoj je istaknuto da „*svake godine na visokoškolskim ustanovama u Federaciji blizu 24 posto studenata ponavlja i skoro 13 posto napušta studij. Jedva 50 posto studenata koji započinju studije „preživljavaju“ do diplomiranja (522/1,000). Konsekvenca je da u prosjeku treba sedam godina da se okonča četverogodišnji studij. Financijska implikacija ovih brojki jeste da 43 posto budžeta javnih univerziteta ide na financiranje onih koji napuštaju i obnovaca, što nema evidentan obrazovni ili ekonomski efekat.*“

⁴ Podaci su uzeti iz dokumenta Studija izvodljivosti za reformu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (2009.), koju je naručila Europska unija. Studija je preuzela podatke Federalne revizije. GDP za izračun postotka je uzet iz Biltena Federalnog zavoda za statistiku br. 120, novembar 2008.

2. PREZENTACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O KORUPCIJI U VISOKOM OBRAZOVANJU

Iako su provedena brojna istraživanja percepcije korupcije, a u posljednje vrijeme i ona koja se direktno tiču obrazovanja, jedno od najsveobuhvatnijih i najnovijih istraživanje je ono provedeno je od strane *Transparency International Bosne i Hercegovine*⁵. Istraživanje je obuhvatilo kvalitativnu i kvantitativnu analizu, a predstavnici osoblja univerziteta kao i studenti imali su priliku iznijeti svoje direktne stavove, ne samo o nivou percipirane korupcije na fakultetima, već i o njenim uzrocima, načinima na koje se manifestuje, i mehanizmima borbe protiv ove pojave. U sklopu sveobuhvatnog istraživanja percepcije korupcije na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini anketirano je **2.000** studenata i **500** uposlenika svih javnih i jednog dijela privatnih univerziteta. U okviru kvalitativnog istraživanja održano je **10** fokusnih grupa sa **135** učesnika. Istraživanje je započelo u septembru 2011. a finalni izvještaj je sačinjen u aprilu 2012. godine.

Generalni zaključci ovog istraživanja su:

- Dok većina studenata korupciju vidi kao veoma raširenu pojavu, pa čak i kao dominantno obilježje bosanskohercegovačkih fakulteta i univerziteta, osoblje poriče ili relativizira prave razmjere korupcije.
- Svaki četvrti student je imao susret s korupcijom – platio je pozitivnu ocjenu ili je traženo od njega da je na neki način plati.
- Studenti preferiraju restriktivne strategije suprotstavljanja korupciji na fakultetima – strogo kažnjavanje, javnu stigmatizaciju i ekskomunikaciju iz profesije.
- Izostaje povjerenje u iskrenu opredijeljenost pozvanih organa da se suprotstave korupciji.
- Lična spremnost na uključivanje u antikoruptivno djelovanje još uvijek je na nivou pisanja anonimnih prijava.

Istraživanje je pokazalo da percepcija korupcije na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini ima četiri glavne dimenzije: prva se odnosi na sadržinu pojma korupcija u visokom obrazovanju, druga na percepciju rasprostranjenosti i posljedica, treća se tiče percepcije korijena i krivaca, a četvrta percepcije antikoruptivnih strategija i taktika.

Empirijski je kvantificirano i potvrđeno veoma frekventno stajalište izneseno na fokusnim grupama da državnoj, odnosno političkoj strukturi odgovara interpretativno smještanje priča o visokom obrazovanju u okvir korupcije kako bi se skrenula pažnja s neefikasnosti u pribavljanju uglavnom materijalnih uslova za dosljedno realiziranje bolonjskog procesa.

⁵ Izvještaji i svi nalazi istraživanja su dostupni na web stranici TI BiH www.ti-bih.org.

2.1. Rezultati kvalitativnog istraživanja

Kvalitativno istraživanje sastojalo se od fokusnih grupa – radionica s predstavnicima nastavnog osoblja i studenata širom BiH. Fokus-grupe su vođene na način da su svi učesnici iznijeli svoje stavove o nivou korupcije na univerzitetima, njenim uzrocima, pojavama, te načinima borbe protiv ove pojave. Održavani su zasebni razgovori s osobljem i sa studentima. U nastavku su prezentovani neki od zaključaka učesnika fokus-grupa koji mogu dati jasne smjernice za pravce i mehanizme prevencije korupcije na univerzitetima u FBiH:

- Sveobuhvatan pojam korupcije bi trebao obuhvatiti: zloupotreba položaja, neprincipijelnosti pri izborima u komisije za napredovanja u zvanja, u nadzorne i upravne odbore fakulteta, prisiljavanje na kupovinu svojih knjiga, primanje mita u novčanom iznosu, nepotizam u vidu primanja u zvanje saradnika i nastavnika samo zato što su „nečiji“, bez validnih referenci i kvalifikacija za konkretnu poziciju.
- Izostaje efikasan sistem kontrole, kako nastavnog tako i ispitnog procesa, a naročito propisanih procedura polaganja ispita. Iako je transparentnost ispita u svim aktima savršeno uređena, nisu predviđeni mehanizmi za njeno osiguranje i kontrolu. Niko ne kontroliše javnost održavanja ispita i zbog toga se još uvijek održavaju u četiri oka.
- Korupciji pogoduju prevelik broj studenata u studijskim grupama, što onemogućava interaktivni kontinuirani rad sa studentima, pa i ostvarivanje zamišljenog „bolonjskog“ koncepta ocjenjivanja, ali i stvara uslove za netransparentne ispite.
- Korupciji veoma pogoduje uključenost jednog broja nastavnika u politiku, odnosno djelovanje sa pozicija političkih funkcija ili članstva u pojedinim političkim strankama. Nerijetko se te pozicije koriste da bi se ostvarile ili omogućilo ostvarivanje privilegija ili nelegalnih koristi u obrazovnom procesu.
- Ispred problema korupcije, ali i u vezi sa njim su: propusti u izboru nastavnika, dvojni radni odnos nastavnika, nerealiziran nastava na pojedinim predmetima u predviđenom obimu, sistem ocjenjivanja izvan bolonjskog koncepta, oskudni materijalni resursi za nastavu i istraživački rad.
- Sadašnjem obimu korupcije na univerzitetima doprinijelo je i blago kažnjavanje već otkrivenih i dokazanih slučajeva, a naročito olako odustajanje od dokazivanja slučajeva na koje su ukazali studenti.
- „Socijalni rokovi“ podrazumijevaju dodatnu priliku za nedozvoljeni način polaganja ispita. Studenti se dovode u situaciju da 5 do 12 rješavaju svoje statuse, zbog čega nastoje da se osiguraju da će položiti ispit koji im je potreban za uslov za prelazak u

narednu godinu. To uglavnom podrazumijeva plaćanje ili traženje veze za polaganje ispita.

- Korupcija je podjednako prisutna pri zapošljavanju, na bilo kojoj poziciji, pri tolerisanju neizvršavanja obaveza od strane vanjskih saradnika, koji ne održe veći dio predviđenih a plaćenih časova, i pri imenovanju različitih komisija koje se svakodnevno obrazuju na fakultetima i univerzitetima za veoma značajne poslove kao što su izbori u zvanja, ocjene prijave magistarskih i doktorskih radnji i slično. Većina ovih komisija radi po principu povjerenja u kolegu i po principu ti meni ja tebi.
- Problem korupcije velikim dijelom je posljedica nerješavanja drugih problema kao što su: neadekvatan sistem kvalifikacija za upis na fakultete, neispunjavanje propisanih uslova (tiču se u velikoj mjeri kadrovskih i materijalnih resursa) za akreditaciju fakulteta, odsustvo državne kontrole nad privatnim fakultetima koji su počeli nametati politiku minimalnih zahtjeva za polaganje ispita i imperativ visoke prolaznosti, i neadekvatna organizacija pa i sistematizacija radnih mjesta.
- Jedan od ustaljenih oblika korupcije je i stavljanje u povoljniji položaj pri dodjeljivanju časova stalnim uposlenicima ili sklapanje ugovora o angažiranju svojih prijatelja kao vanjskih saradnika u nastavi.
- Pri izborima nastavnika ne postoje jasni kriterijumi šta su to relevantni naučni radovi.
- Korupcija se ogleda upravo u tome što procjene da li je nešto relevantni naučni rad ili nije zavise od komisije, a ne od preciznih propisa kao što je to u drugim zemljama.
- Kao jedan od problema ispitanici su često navodili i netransparentnost pri polaganju ispita, odnosno nedozvoljavanje studentima da izvrše uvid u rad.
- Da bi se smanjila mogućnost korupcije na fakultetima trebalo bi: pronaći objektivne kriterije i procedure kvalificiranja srednjoškolaca za upis na fakultete, istrajati na dosljednom realiziranju bolonjskog procesa u svim komponentama a naročito u segmentima kontinuiranog interaktivnog rada i ocjenjivanja studenata, ohrabriti studente da prijave slučajeve korupcije i efikasniji rad etičkih komiteta.
- Da bi se korupcija eliminisala iz visokog obrazovanja trebalo bi: 1. uvesti i pooštriti internu kontrolu dosljednog poštivanja propisanih procedura provjera znanja i ocjenjivanja, 2. staviti pod kontrolu ispite kod nastavnika na koje se studenti žale, 3. proširiti ovlasti etičkog komiteta 4. osposobiti studentsku organizaciju da se kvalificiranije uključi kako u prepoznavanje tako i u dokumentiranje pojedinih slučajeva korupcije.

- Što se prije uvede u srednjim školama sistem **eksterne mature**, prije će se moći ukinuti prijemni ispite, kao jedne od kritičnih tačaka za pojavu korupcije.
- Trebalo bi uvesti „dekanske kazne“ kao rješenje za korupciju, odnosno da osobe koje su nadležne za regularno i uređeno funkcionisanje institucija imaju određene ovlasti u sankcionisanju, pri čemu se podrazumijevaju konkretne kazne, kao što je oduzimanje naučnih titula ili čak odstranjivanje sa fakulteta.
- Antikoruptivna aktivnost generalno treba ići u pravcu ostvarivanja maksimalne transparentnosti svih procesa na univerzitetima, te ojačati kontrolu države nad finansijskim tokovima, redefiniirati uvjete u napredovanju u zvanju i eliminirati sve elemente koji ostavljaju mjesta za subjektivizam onih koji odlučuju kao i sve uvjete koji podstiču na korupciju, eliminirati mogućnost upisa na postdiplomske studije kandidatima koji su na dodiplomskom ostvarili zahtijevani prosjek (zadržavanje sadašnje mogućnosti da se prosjek namiri preporukom dva profesora je izvor korupcije), te osmišljavanje i realiziranje sveobuhvatne PR kampanje sa ciljem ukazivanja na štetnost korupcije i na educiranje zainteresiranih o tome šta jeste korupcija i kako joj se može suprotstaviti.

2.2. Rezultati kvantitativnog istraživanja

Istraživanje je pokazalo da je percepcija korumpiranosti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini dio šire slike lošeg stanja i korumpiranosti bosansko-hercegovačkog društva u cjelini.

Studenti veoma visoko pozicioniraju problem korupcije na listi glavnih problema bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. Ispred problema korupcije su problemi 1) nedostatka radnog prostora i 2) zapostavljenost praktičnih znanja i vještina u okviru nastavnih programa.

Dok studenti problem korupcije pozicioniraju na treće mjesto duge liste aktuelnih problema visokog obrazovanja, iza 1) nedostatka radnog prostora i 2) prescijentističnih (suviše teorijskih) nastavnih sadržaja **osoblje problem korupcije pozicionira tek na osmo mjesto.**

Apsolutna većina anketiranih studenata (56%) korupciju vidi kao veoma raširenu pojavu pa čak i kao dominantno obilježje bosansko-hercegovačkog visokog obrazovanja. To je svaki drugi ispitanik.

Osoblje to ocjenjuju drugačije. Najveći broj ispitanika u ovom uzorku (61,4%) je na stajalištu da je riječ o izolovanim slučajevima u kojima učestvuje relativno mali broj ljudi.

Percepcija studenata o prisustvu pojave korupcije na fakultetima se pretežno zasniva na informacijama iz druge ruke; dobijenih od poznanika, prijatelja i drugih osoba kojima

ispitanici vjeruju. **Međutim, skoro svaki četvrti student ima lično iskustvo korupcije. Ili je platio, na neki način polaganje ispita, ili je to od njega traženo.**

Studenti kao najrasprostranjenije oblike korupcije na njihovim fakultetima vide: davanje/dobijanje pozitivne ocjene za novac ili neku drugu naknadu, dobijanje ocjene na osnovu rodbinskih i porodično-prijateljskih veza, uslovljavanja izlaska na ispit kupovinom knjiga, različite oblike nezasluženog dobijanja ocjene iako bez jasne veze sa trgovinom ocjenama, kada nastavnici i ostalo osoblje „guraju“ svoju djecu kroz studij (osiguravaju im vertikalnu prohodnost), narušavanje pravila o davanju potpisa i sticanju prava na izlazak na ispit i različiti oblici „sumnjivog“ upisa na fakultet.

S druge strane, osoblje iskazuje dodatnu osjetljivost prema nezasluženom napredovanju nastavnika u karijeri i narušavanju propisanih pravila u obrazovnom procesu.

Korupciji na fakultetima, po uvjerenju studenata, najviše pogoduju: održavanje ispita u četiri oka (bez svjedoka) a koji se najčešće održavaju u kabinetima, usmeno ispitivanje, nepridržavanje zakazanih ispitnih termina i neformalna druženja studenata sa nastavnicima i asistentima na kojima se razvijaju neprincipijelne relacije.

I studenti i osoblje u najvećoj mjeri smatraju da je podjednaka krivica profesora i studenata za korupciju na fakultetima.

Studenti su skloni odgovornost za neefikasnost u suzbijanju korupcije potražiti od nadležnih ministarstva za obrazovanje i pravosudne organe, što je u konzistenciji sa njihovom odabirom represivnih strategija u suprotstavljanju korupciji iskazanim kroz fokus grupe. Upravljačke strukture univerziteta, odnosno fakulteta su po njihovom shvatanju tek na trećem, odnosno četvrtom mjestu hijerarhije odgovornosti. Osoblje prvenstvenu odgovornost vidi kod upravljačke strukture univerziteta a potom slijede: nadležna ministarstva za obrazovanje, pravosudni organi i nastavnici.

Kod studenata je prisutna svijest o štetnom uticaju korupcije, kako na kvalitet znanja koje se dobija na fakultetima tako i na reputaciju diploma i to kod njih izaziva snažnu negativnu afektivnu reakciju koja se kreće od demotivisanosti i ciljne dezorijentisanosti, do straha za budućnost.

Najveća je skupina studenata (36,6%) koji smatraju da aktuelni obim korupcije na njihovom fakultetu veoma mnogo ugrožava kvalitet (nivo) znanja, odnosno da iza većine diploma ne stoji znanje. Istovremeno je najmanja skupina koja smatra da je utjecaj minimalan, odnosno da je većina diploma zarađena na osnovu znanja. Kod osoblja je mišljenje obrnuto, većina osoblja (36,6%) smatra da korupcija nema veliki uticaj na kvalitet diploma.

Kod osoblja je moralna orijentacija po pitanju prihvatljivosti koruptivnih strategija izraženija nego kod studenata. Veća je grupa ispitanika iz ove populacije koji odbijaju svaku mogućnost

da pribjegu korupciji, a znatno je manje onih koji bi to ipak učinili u posebnim situacijama. **S druge strane, veliki broj studenata (46%) bi ipak pribjeglo korupciji ukoliko ne bi bilo drugog načina da polože ispit, te smatraju da ovaj stavi dijeli većina njihovih kolega.**

Kod studenata i osoblja nema značajnije razlike u percepciji (procjeni) posvećenosti nadležnih društvenih struktura antikoruptivnom djelovanju. **Prevladava mišljenje da, kod odgovornih i onih koji bi doprinijeti promjeni nema iskrene namjere da nešto ozbiljno poduzmu. Zanimljivo je da čak i većina osoblja smatra da nema volje za borbom protiv korupcije.**

Između studenata i osoblja nema značajnije razlike ni u percepciji spremnost na vlastitom angažiranju u antikoruptivnom djelovanju, **kod obje grupe ispitanika zamislivi oblik suprotstavljanja se uglavnom svodi na pisanje anonimnih prijava. Samo 6% studenata spremno je o slučajevima korupcije svjedočiti pred nadležnim organima.**

Kada su u pitanju mjere suzbijanja korupcije, generalno gledajući i studenti i osoblje preferiraju poduzimanje strožijih, represivnih mjera i računaju na odvrćajući efekat strožijih kazni. U tom smislu u obje populacije su najveće skupine ispitanika koje se izjašnjavaju za donošenje strožijih zakona i za dosljedno i efikasno krivično gonjenje počinitelja. Na trećem mjestu su skupine koje vjeruju da bi se promjene mogle izazvati ohrabivanjem svih onih koji imaju saznanja o korupciji da o tome javno govore.

3. ANALIZA STANJA I PRIJEDLOG MJERA

U ovome poglavlju prezentira se analiza stanja svih segmenata koji se odnose na donošenje politika, te na samu organizaciju i izvođenje visokog obrazovanja. Cilj preporuka i mjera koje se ovdje predlažu je stvoriti sistem koji je otporan na korupciju ili na bilo koje druge devijantne pojave. Budući da visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine predstavlja izuzetno složen, pa i heterogen sistem, pojedine mjere koje se ovdje iznose odnose se na one elemente sistema koji takve prakse još uvijek nisu uspostavili.

3.1. Zakonodavstvo i nadležne obrazovne vlasti

Najveći izazov u prethodnih pet godina predstavljalo je uopće donijeti zakone o visokom obrazovanju u svim kantonima. Taj proces još uvijek nije okončan. Srednjobosanski kanton, u kojem djeluje pet privatnih visokoškolskih ustanova – četiri u statusu univerziteta i jedna u statusu visoke škole, još uvijek nije donio Zakon o visokom obrazovanju. U Hercegovačko-neretvanskom kantonu, u kojem djeluju dva javna univerziteta, te tri privatne visokoškolske ustanove – jedna u statusu univerziteta, a dvije u statusu visoke škole, Zakon je donio 13.4.2012. godine i taj zakon još uvijek nije proveden. U ključnim odredbama (integracija Univerziteta) nisu provedeni ni zakoni Kantona Sarajevo iz 2007. i 2010. godine.

Očigledno je da veliki broj visokoškolskih ustanova ne funkcioniše na načelima vladavine prava, već funkcioniše na osnovu akademske tradicije i samoregulacije.

I dok zapravo nije jasno zbog čega Zakon o visokom obrazovanju Srednjobosanskog kantona nije donesen, poteškoće u donošenju, pa nakon toga i provedbi zakona u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, te u Kantonu Sarajevo su povezane za otpore **integraciji** tri javna univerziteta (Univerzitet u Sarajevu, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru).

3.1.1. Integracija univerziteta

Od šest javnih univerziteta u Federaciji tri (50%) nisu integrirana. Kada se njihova veličina mjeri po broju studenata, oni predstavljaju 59,41 ukupnog visokoobrazovnog potencijala Federacije.

Problem integracije je povezan s tradicijom visokog obrazovanja i on je geografski povezan za prostor bivše Jugoslavije, Austrije i bivše Čehoslovačke. U tim trima državama su visokoškolske ustanove nastajale na način da je autonomija pripadala fakultetima, a univerziteti su predstavljali labave asocijacije fakulteta. U ostatku svijeta univerziteti su oduvijek nastajali kao integrirani i autonomija je pripadala univerzitetu koji je mogao jedinstveno donositi svoje strateške odluke, bez da biva ograničen odlukama fakulteta. Češka i Slovačka su univerzitete integrirali u ranim 90. godinama prošlog stoljeća, a Austrija je

zakon o integraciji donijela 2000. godine. Danas se u svijetu, osim tri spomenuta univerziteta u Federaciji Bosne i Hercegovine, može naći još svega nekoliko univerziteta (svi na području bivše Jugoslavije) koji imaju ovakvu organizaciju. Zbog toga se čini da su strah od integracije i otpor integraciji neopravdani. Osim toga, integracija omogućava snažniji integritet i smanjivanje rizika na nepoželjne pojave, jer se standardiziranje procedura i nadzor nad primjenom vodi jedinstveno. Integracija predstavlja optimizaciju procesa što omogućava efikasniji rad visokoškolskih institucija kroz: centralizovanu politiku i upravljanje, sveukupno planiranje za sve fakultete, optimizaciju administracije, studentskih službi, naučno-istraživačkog rad, osiguranja kvalitete, biblioteke, prostorne kapacitete, zajedničke nastavne planove i programe, cjeloživotno učenje, finansijsko poslovanje, međunarodnu saradnju i direktne strateške dogovore sa nadležnim ministarstvima. Integracija nedvojbeno dovodi do efikasnijeg korištenja javnih sredstava koja univerziteti primaju.

Integracija univerziteta je propisana Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini (2007.) i prema tome zakonu ona je trebala biti okončana u roku od godine dana (2008.). Ona je propisana i svim kantonalnim zakonima. **Dakle, 50% javnih univerziteta ili približno 60% ukupnog visokoobrazovnog potencijala Federacije nema organizacijsku strukturu sukladnu važećim zakonskim propisima.**

Sušтина integracije je u gubitku pravnog statusa koji danas fakulteti na neintegriranim univerzitetima imaju, te u transferu svih nadležnosti (pa i dijela prihoda) koja proizlaze iz statusa pravnog lica s fakulteta na univerzitet. Okvirni zakon je definirajući pojam visokoškolske ustanove predvidio da su ustanove samo univerziteti i visoke škole, a ne i fakulteti, kako je to prije bilo u zakonskim rješenjima.

I danas, više od pet godina od propisivanja integracije kroz zakone, još uvijek postoji jak otpor prema integraciji, posebno na nivou uprava fakulteta koje smatraju da je najbolje sačuvati fakultet kao pravno lice, zbog dijela prihoda (uglavnom od školarina koje uplaćuju studenti) kojih bi se fakulteti sa većim iznosima samostalnih prihoda morali odreći u ime univerziteta. Dakle, uprave pojedinih fakulteta priječe integraciju i uspostavu zakonite organizacije na univerzitetima, dok univerzitetstva tijela i nadležne obrazovne vlasti takav stav očigledno toleriraju, što za posljedicu ima reduciranje vladavine prava, te neefikasnu potrošnju javnih sredstava.

Vratimo li se na definiciju korupcije datu na samom početku, pitanje – predstavlja li ovakva situacija „zloupotrebu povjerenja ili funkcije koja se obavlja u upravi, sudskoj vlasti, privredi, politici, školstvu, kulturi ili umjetnosti, ali i u neprivrednim subjektima ili organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi za koju nema pravne osnove“ se čini suvišnim.

Mjere i preporuke:

- 1. Srednjobosanski kanton će odmah donijeti Zakon o visokom obrazovanju (nacrt Zakona postoji).***

2. *Univerziteti u Hercegoviačko-neretvanskom kantonu će izvršiti integraciju u roku od šest mjeseci.*
3. *Univerzitet u Sarajevu će izvršiti integraciju u roku od godinu dana.*
4. *Kanton Sarajevo će u roku od šest mjeseci prestati doznačavati javna sredstva fakultetima, i sve budžetske pozicije fakulteta će transferirati na račun Univerziteta u Sarajevu.*
5. *Ukoliko univerziteti nakon isteka od godine dana ne podnesu zahtjev nadležnim sudovima za brisanje fakulteta iz sudskog registra, sudovi će provesti brisanje po sili zakona, te izvršiti upis fakulteta kao organizacijskih jedinica pripadajućih univerziteta, s pravom pravnog prometa sukladno zakonu.*

3.1.2. Zakonske odredbe koje se odnose na korupciju

Analizom zakona o visokom obrazovanju⁶ dobija se jasna slika da ne postoji jasno definirani dijelovi usmjereni na borbu protiv korupcije. Iako postoje smjernice koje mogu predstavljati vodič za pravilan rad institucija i odnose na visokoškolskoj instituciji, one ne mogu tretirati posebne slučajeve ili primjere iz prakse kako bi se spriječila korupcija i ostala negativna djelovanja na univerzitetima.

Premda zakoni nemaju antikoruptivne dijelove, u nekoliko primjera su uvrštene pojedine odredbe kako bi se smanjila prilika za zloupotrebe u praksi, kao što je npr. odredbe u Zakonu o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo koje se odnose na zabranu uslovljavanja studenata kupovinom knjiga ili održavanje ispita u prisustvu samo jednog studenta

S druge strane, zakoni kantona navode disciplinsku odgovornost studenata, ali ne i profesora ili ostalih zaposlenih na univerzitetu. Takođe navode se novčane sankcije za univerzitet kao pravno lice za prekršaje kao što su nepoštivanje propisa o izboru u zvanja ili imenovanja rektora i dekana, upisu studenata, nastavnim planovima i programima i sl. Ove sankcije, koje iznose od 1.000 KM do 10.000 KM su simbolične, te takođe ne spominju disciplinske mjere protiv počinitelaca ovakvih prekršaja.

Uzevši u obzir gore navedeno, neophodno je prije svega izvršiti detaljnu analizu svih zakona o visokom obrazovanju u Federaciji BiH kako bi se utvrdile različitosti i započeo proces ne samo usklađivanja tih zakona s Okvirnim zakonom BiH, već i međusobno usklađivanje zakona na nivou kantona. Osim toga, neophodno je u zakonima detaljnije razraditi odredbe koje se odnose na borbu protiv svih vrsta zloupotreba, povrede pravila ili korupcije.

Problem u utvrđivanju odgovornosti i sankcionisanju nepravilnosti predstavlja i činjenica da prijave koje inspeksijske službe prosljede nadležnim tužilaštvima nerezultiranju krivičnim istragama, a još manje pravosnažnim presudama za počinjena krivična djela korupcije. Naravno, univerziteti imaju autonomiju, pa prema Okvirnom zakonu „Objekti licenciranih

⁶ Mujkić, D. (2011) Analiza zakona koji regulišu oblast visokog obrazovanja i analiza budžetskih izdvajanja za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini, Transparency International BiH.

visokoškolskih ustanova su nepovredivi. Bez odobrenja rektora univerziteta, direktora visoke škole ili lica koje su oni ovlastili, policija i drugi organi za gonjenje i sprečavanje krivičnih djela nemaju pristup univerzitetu ili visokoj školi“. To znači da agencije za provođenje zakona ne mogu preduzimati istražne radnje bez prethodnog odobrenja samog univerziteta, odnosno visoke škole, što svakako može otežati istražne radnje, te predstavlja i jedan od razloga koji se najčešće navodi kao opravdanje za neefikasno procesuiranje slučajeva korupcije u visokom obrazovanju.

Osim toga, krivična djela korupcije su veoma teško dokaziva, posebno kada se govori o tzv. klasičnim djelima korupcije, kao što je davanje i primanje mita. U takvim slučajevima i u slučaju da lice prijavi krivično djelo, ne može obezbijediti dokaze, zbog čega veoma često prijave studenata ne rezultiraju istragama ili sankcijama. Upravo zbog otežanog dokazivanja nadležne institucije ne prihvataju anonimne prijave studenata, zbog čega se studenti rijetko odlučuju da prijave nepravilnosti, uglavnom iz straha od mogućih posljedica, odnosno straha da će im profesor ili član osoblja na univerzitetu kasnije otežati završetak školovanja. Takođe, već je pomenuto da sami univerziteti nemaju adekvatne mehanizme koji bi ohrabрили studente da prijavljuju korupciju ili druge oblike prekršaja pravila od strane zaposlenih.

Zbog svega navedenog, uprkos brojnim aferama o kojima su mediji izvještavali i na koje su sami studenti ukazivali, te brojnim prijavama koje su inspektorati prosljeđivali tužilaštvima, do sada nije bila niti jedna osuđujuća pravosnažna presuda za slučajeve korupcije u visokom obrazovanju.

Mjere i preporuke:

6. *Sva kantonalna ministarstva obrazovanja će formirati radne grupe koje će imati dva zadatka: analizirati ovaj Program, te će sačiniti popis potrebnih izmjena svojih zakona kako bi se kreirale okolnosti smanjenih mogućnosti za koruptivne pojave, te sačiniti analizu usklađenosti svojih zakona s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Bilo bi dobro da radne grupe osim državnih službenika iz ministarstava imaju i eksterne članove, po mogućnosti iz drugih kantona. Kada im po redovnoj proceduri dođe izmjena zakona o visokom obrazovanju, izmijenit će se zakonske odredbe i u smislu reguliranja i u smislu sankcioniranja za propuste.*
7. *Kaznena politika bi trebala biti restriktivnija.*

3.1.3. Osnivanje visokoškolskih ustanova i privatne visokoškolske ustanove

U procesu globalizacije došlo je do brzog rasta privatnog sektora u visokom obrazovanju, što nije zaobišlo ni Bosnu i Hercegovinu u njenoj tranziciji tokom koje je tržište visokog obrazovanja postalo izuzetno heterogen prostor. U posljednjih deset godina rast broja privatnih univerziteta je ubrzan, što pokazuju i već navedeni podaci o broju privatnih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, pa tako prije svega šest godina u Federaciji

Bosne i Hercegovine nije postojala niti jedna privatna visokoškolska ustanova, a danas ih ima 15 i vidimo da zauzimaju udio od 10% „tržišta“.

Do sada je vođena potpuno pogrešna politika u regulaciji. Regulacija je zapravo došla tek nakon pojave privatnih ustanova. Privatne visokoškolske institucije su registrovane u različitim ministarstvima i na osnovu različitih standarda i postupaka, a inflacija ovih ustanova je izazvala pometnju u sistemu licenciranja, posebno zbog toga što procedure licenciranja i propisi nisu unaprijeđeni kako bi odgovarali novonastaloj situaciji.

Svi kantonalni zakoni definiraju postupak osnivanja, te licenciranje i akreditaciju. No, odredbe u svim zakonima su pogrešne jer ne uspostavljaju vezu između postupka osnivanja, postupka licenciranja i postupka akreditacije (primjer – da je akreditacija uvjet za licencu, ili da postoje odvojeni postupci osnivanja (izdavanja dozvole za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja) i licenciranja, a ti postupci u suštini predstavljaju istu stvar). Samim time su te odredbe i neprovedive.

Pet kantona je donijelo *Odluku o standardima i normativima za oblast visokog obrazovanja* kao inputni kriterij za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja. No, pet kantona još to nije učinilo, a među njima i Unsko-sanski (postoji jedna javna i jedna privatna visokoškolska ustanova), te Hercegovačko-neretvanski kanton (postoje dvije javne i tri privatne visokoškolske ustanove).

Očigledno je da veliki broj visokoškolskih ustanova osnovan zapravo bez postojanja ikakvih kriterija, a licenciranje kao postupak, iako propisan svim pozitivnim zakonima nikada nije proveden niti u jednom kantonu.

Vršeći svoje nadležnosti iz Okvirnog zakona, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta je donijela Preporuke o kriterijima za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 13/12) i Preporuke o kriterijima i standardima ministarstvu Republike Srpske, kantonalnim ministarstvima i Brčko distriktu BiH za osnivanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova te za prestrukturiranje studijskih programa ("Službeni glasnik BiH", broj: 13/12), u cilju harmonizacije postupaka i kriterija za osnivanje visokoškolskih ustanova.

Mjere i preporuke:

8. *Kantoni trebaju izmijeniti odredbe zakona o visokom obrazovanju, te situirati postupak licenciranja kao dio postupka osnivanja visokoškolskih ustanova.*
9. *Kriteriji za licenciranje (inputni kriteriji) i pravilnik o postupku licenciranja trebaju biti doneseni u svim kantonima kao poseban podzakonski akt (licenciranje je potrebno obaviti na bazi peer-reviewinga). Preporuke Agencije mogu služiti kao dobre smjernice.*

10. Preporučuje se svim kantonima da nakon donošenja regulative za licenciranje izvrše inicijalno licenciranje svih postojećih visokoškolskih ustanova (peer-review provjeru ispunjenosti inputnih kriterija).

3.1.4. Nadzor nad provođenjem zakona

Za nadzor nad radom visokoškolskih ustanova nadležna su kantonalna ministarstva obrazovanja. Međutim, institucije koja vrše nadzor nad **zakonitošću** djelovanja i postupaka ustanova su inspekcije za obrazovanje. „Nadležna inspekcija za pitanja obrazovanja je obavezna, u posljednjoj sedmici mjeseca septembra za proteklu studijsku godinu, dostaviti Ministarstvu informaciju o izvršenom inspeksijskom nadzoru, o utvrđenom stanju, pojavama i problemima, kao i o preduzetim mjerama, sa prijedlogom mjera i aktivnosti koje bi trebalo preduzeti za preveniranje, kao i otklanjanje utvrđenog nezakonitog ponašanja. U informaciji se obavezno moraju obraditi vidovi, oblici i načini kršenja zakona i drugih propisa, nedostaci u propisima i predložiti u kojem bi smislu trebalo mijenjati važeća zakonska rješenja kao i provedbene propise.“⁷

Inspekcija na osnovu utvrđenih nepravilnosti može zabraniti vršenje određenih djelatnosti, pokrenuti prekršajni postupak, dok s druge strane nadležno ministarstvo obrazovanja može pokrenuti ukidanje nastavnih programa ili cjelokupnih visokoškolskih ustanova ukoliko se zakon ozbiljni prekršaji.

Međutim, prilikom izrade ove analize jedina inspekcija čiji izvještaj je bio dostupan bila inspekcija Kantona Sarajevo, s obzirom da ostale Uprave za inspeksijske poslove nemaju čak ni navedenu inspekciju obrazovanja u svojim nadležnostima, niti su izvještaji o inspeksijskom nadzoru dostupni na web stranicama ministarstava obrazovanja.

U izvještaju o sprovedenom nadzoru od strane Uprave za inspeksijske poslove Kantona Sarajevo za 2011. godinu, navode se sljedeće uočene pojave:

- „Nepostojanje velikog broja provedbenih akata čije donošenje je predviđeno važećim Zakonom o visokom obrazovanju,
- Zastoj u procesu integracije javnog univerziteta. Mnoga zakonska rješenja u svojoj praktičnoj primjeni podrazumijevaju postojanje integrisanog univerziteta koji u odnosu na fakultete i akademije isključivo posjeduje pravni subjektivitet. Uočljivi su otpori u procesu integracije unutar same akademske zajednice/ univerzitetske zajednice, što za posljedicu ima stvaranje negativne društvene klime i ambijenta u kojem se odvija djelatnost visokog obrazovanja i provodi inspeksijski nadzor,
- Nepostojanje transparentnih procedura i razrađenih postupaka za proces unutar univerzitetske zajednice,

⁷ Član 152. Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo

- Nedovoljno precizirana pojedina zakonska rješenja koja u značajnoj mjeri onemogućavaju provođenje inspeksijskog nadzora na efikasan način,
- Nepostojanje potrebne saradnje i komunikacije između Ministarstva obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo, Univerziteta u Sarajevu i visokoškolskih ustanova.⁸

U isto vrijeme, u Izvještaju se navode da su u pojedinim visokoškolskim ustanovama utvrđene nepravilnosti i „postojanje ozbiljnih indicija o učinjenim nezakonitostima“, međutim ne navodi se koje su to ustanove, niti koje nepravilnosti.

S ciljem informisanja javnosti i jačeg nadzora nad radom visokoškolskih ustanova neophodno je sve izvještaje o inspeksijskom nadzoru učiniti dostupnim, posebno liste ustanova koje ne zadovoljavaju kriterijume i ne ispunjavaju uslove za rad. Brojni primjeri u prošlosti pokazale su razarajuće posljedice nelegalnog poslovanja visokoškolskih ustanova, pri čemu su pojedine ustanove započinjale sa radom, upisivale studente, izdavale diplome, da bi na kraju nakon određenog vremena bile zatvorene, a izdate diplome poništene.⁹ Međutim, ono što ostaje nepoznato je na koji način su zadovoljena prava studenata koji su pohađali i, neophodno je naglasiti platili, nastavu na ovoj ustanovi, a kojima je tek po završetku školovanja saopšteno da diplome i zvanja koja su stekli nisu legitimna.

Izvještaji OSCE također navode da se rad prosvjetnih inspektora „često se ne koristi na pravi način, a posljedica toga je da država nema respektabilno tijelo za nadgledanje obrazovanja. Uzrok ovog problema djelomično leži u nejasnim i neadekvatnim zakonskim propisima, koji reguliraju ulogu prosvjetnih inspektora, u nedostatku neovisnosti i nepristranosti kod njihovog imenovanja i u političkom uplitanju u njihove odluke. Prosvjetni inspektori također su suočeni s brojnim praktičnim preprekama, kao što su nedostatak finansijskih sredstava i logističke podrške, te nedostatak stručnog usavršavanja i obuke.“¹⁰

Mjere i preporuke:

- 11. Svi kantoni trebaju uspostaviti prosvjetne inspekcije, te osposobiti dovoljan broj inspektora za visoko obrazovanje.*
- 12. Kantonalne inspekcije trebaju periodično podnositi redovne izvještaje ministarstvima o ispunjenosti inputnih kriterija za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja (standarda i normativa) u visokoškolskim ustanovama na području kantona. Ti izvještaji trebaju biti objavljivani na web stranicama ministarstava*
- 13. Inspekcije trebaju postupati po prijavi i po svojim redovnim programima, a ministarstva i druge nadležne institucije trebaju poduzimati mjere po inspeksijskim nalazima.*

⁸ <http://kuip.ks.gov.ba/sites/kuip.ks.gov.ba/files/Izvjestaj%20za%202011.%20god..doc>

⁹ Inspekcija obrazovanja FBiH: *Informacija o inspeksijskom nadzoru privatnih visokoškolskih ustanova u FBiH*, Mostar, 2007.

¹⁰ <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=155&lang=BS>

3.1.5. Osiguranje kvalitete (akreditacija)

Ukoliko bi se u Federaciji Bosne i Hercegovine (u svim kantonima) uspostavili sistemi za licenciranje (provjeru ispunjenosti inputnih kriterija pri osnivanju ustanove), te periodičnog inspeksijskog nadzora nad ispunjenošću inputnih kriterija, vratilo bi se povjerenje javnosti u visoko obrazovanje – jednostavno bi svi bili sigurni da sve ustanove ispunjavaju sve standarde za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja. Tada bi akreditacija imala puni efekat i uistinu bi mogla doprinijeti stalnom povećanju kvalitete obrazovanja. Javnost (čak i stručna) od akreditacije neopravdano očekuje provjeru inputnih kriterija. No, kriteriji za akreditaciju se odnose na izlazne parametre.

Akreditacija je u svim kantonalnim zakonima opisana pogrešno ili nepotpuno. Zakoni nisu definirali obvezu akreditacije, svrhu akreditacije (može li postojati neakreditirana visokoškolska ustanova, šta u slučaju gubitka akreditacije, priznaju li se diplome nekreditirane ustanove), odnos između akreditacije ustanova i akreditacije studijskih programa, ciklusi akreditacije su definirani različito od kantona do kantona, nije propisan način donošenja podzakonskih akata, zakoni ne sadržaju važne odredbe o nezavisnosti postupka akreditacije, itd...

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete je donijela Kriterije za akreditaciju, uspostavila je listu eksperata koji će sudjelovati u postupcima akreditacije, izvršila je obuku osoblja visokoškolskih ustanova, nadležnih obrazovnih vlasti, obuku izabраниh eksperata, donijela je propise koji reguliraju Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova, no do danas nije okončan niti jedan postupak akreditacije u Bosni i Hercegovini (u Federaciji je tek započeo jedan postupak, a i on je u zastoju – od potrebnih 21 postupka). Prema odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju svi postupci akreditacije u Bosni i Hercegovini su trebali biti završeni do 14.8.2011. godine!

Razlog za kašnjenje u procesu akreditacije u Federaciji je neadekvatna zakonska regulativa u kantonima, te potpuna pasivnost kantonalnih organa po tom pitanju (dva kantona su donijela Pravilnik o postupku akreditacije).

Uspostava funkcionalnog sistema za osiguranje kvalitete je jasna obveza iz bolonjskog procesa, a konzekventno i iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Ovakav odnos prema tom pitanju će vremenom postati zapreka europskoj prepoznatljivosti diploma koje izdaju visokoškolske ustanove na prostoru Federacije.

Mjere i preporuke:

- 14. Kantoni trebaju donijeti zakonsku regulativu za akreditaciju (izmjena zakona o visokom obrazovanju, te pripadajuće podzakonske akte).***
- 15. Inicirati izmjenu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini kako bi se omogućila provedba nezavisnog postupka akreditacije, te kako bi se ustanovama omogućio izbor agencije za akreditaciju s liste Europskog registra za***

osiguranje kvalitete (Komunike europskih ministara obrazovanja iz Bukurešta, 2012.)

3.2. Visokoškolske ustanove

Nedvojbeno je da je svaka visokoškolska ustanova najodgovornija za kvalitetu obrazovanja koje pruža i za procese koji se na njoj odvijaju. Iz tog proizilazi da aktivnost svake visokoškolske ustanove na povećanju vlastite otpornosti i smanjenju rizika na pojave korupcije treba biti predominantna. Osnovna je pretpostavka da se uređenjem sistema, što podrazumijeva uspostavljanje procedura i njihovo dosljedno provođenje, te dizanjem transparentnosti, stvara ambijent u kojem se rizik za pojavu korupcije smanjuje.

3.2.1. Planovi integriteta

Plan integriteta je dokument koji nastaje kao rezultat samoprocjene izloženosti institucije rizicima za nastanak i razvoj korupcije, kao i izloženosti etički i profesionalno neprihvatljivim postupcima, te kao takav predstavlja preventivnu antikorupcijsku mjeru. Cilj donošenja plana integriteta je jačanje integriteta institucije, koji podrazumijeva individualnu čestitost, profesionalizam, etičnost, institucionalnu cjelovitost, kao i način postupanja u skladu s moralnim vrijednostima. Jačanje integriteta institucije dovodi do smanjenja rizika da se javna ovlašćenja obavljaju suprotno svrsi zbog kojih su ustanovljena, što doprinosi poboljšanju kvaliteta rada institucije, a time i povećanju povjerenja javnosti u njezin rad. Planom integriteta se na sistemski način uvodi jedan od mehanizama dobrog upravljanja.

Projektom **Prevenција korupcije u visokom obrazovanju kroz unapređenje transparentnosti na univerzitetima u Bosni i Hercegovini**, *Transparency International BiH* je uspostavio saradnju sa šest javnih univerziteta, koja je formalizirana memorandumima o saradnji koje je Transparency International BiH (TI BiH) potpisao sa: Sveučilištem u Mostaru, Univerzitetom u Banjoj Luci, Univerzitetom Džemal Bijedić u Mostaru, Univerzitetom u Sarajevu, Univerzitetom u Tuzli i Univerzitetom u Zenici. Ovim memorandumima univerziteti su se obavezali da će u saradnji sa TI BiH usvojiti planove integriteta koji će sadržati aktivnosti koje će za cilj imati smanjenje prilika za pojavu korupcije. TI BiH je pružio stručnu pomoć u vidu provođenja istraživanja i facilitacije, te izrade nacrtu planova integriteta za pet javnih univerziteta iz Federacije.

Kao i bilo koji drugi strateški plan, i plan integriteta ima četiri faze: procjenu stanja, formuliranje plana, provedbu i evaluaciju. TI BiH je bio uključen u prve dvije. Na osnovu identificiranih rizika, univerziteti i TI BiH su organizirali radionice sa studentima i zaposlenicima koje su održane na svim partnerskim univerzitetima, na kojima su analizirani procesi i utvrđivane moguće mjere za planove integriteta. TI BiH je izradio nacрте planova integriteta za svih 6 partnerskih univerziteta, koji su nastali kao produkt održanih radionica, te ih dostavio univerzitetima na usvajanje.

Mjere i preporuke:

- 16. Univerziteti koji su primili nacрте planova integriteta od TIBiH trebaju ih u najkraćem roku razmotriti, usvojiti i objaviti na svojim web-stranicama.*
- 17. Sve ostale visokoškolske ustanove trebaju izraditi svoje planove integriteta, usvojiti ih i objaviti na svojim web-stranicama.*
- 18. Sve visokoškolske ustanove u Federaciji nakon usvajanja plana integriteta trebaju osnovati radne grupe za praćenje i evaluaciju ispunjenja plana i za vođenje provedbenih aktivnosti.*
- 19. Obveza periodične izrade, usvajanje i objave planova integriteta visokoškolskih ustanova bi trebala ući i zakone o visokom obrazovanju.*
- 20. Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta bi trebala razmotriti mogućnost da pri dopuni Kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova uvede kriterij koji bi se odnosio na sistem institucija za gradnju otpornosti na korupciju i devijantne pojave.*

3.2.2. Normativni akti, kodeksi i njihova primjena

Statut je najvažniji pravni akt svake visokoškolske ustanove. Njega usvaja senat ustanove, a u nekim kantonima je praksa da saglasnost na statut javne ustanove daje i nadležno ministarstvo. U ovome trenutku postoje najmanje tri visokoškolske ustanove čiji statuti nisu usklađeni s pozitivnim zakonima (v. 3.1.1. Integracija univerziteta).

No, osim statuta, svaka visokoškolska ustanova donosi i veliki broj drugih akata (pravila studiranja, pravilnici o ispitivanju studenata, o izboru u naučno nastavna zvanja, akte o poslovanju – službena putovanja, javne nabavke, itd...). U dobi reformi usvajanje i izmjena univerzitetskih akata predstavlja jedan izuzetno dinamičan proces (u BiH je reforma prema bolonjskom sistemu započela 2003. godine i još traje). Jako je bitno da sve visokoškolske ustanove nakon što izrade svoje planove integriteta izvrše analizu svih svojih akata, kako bi ih uskladili s pozitivnim zakonima, te kako bi normirali prakse usvojene planovima integriteta.

Etičkim kodeksima visokoškolske ustanove najdirektnije regulišu pitanja ponašanja osoblja i studenata i odnosa spram svih nepoželjnih oblika ponašanja. Na većini ustanova su doneseni etički kodeksi, na nekima su formirani i etički komiteti koji su nadležni za provođenje kodeksa. No, praksa pokazuje da etički komiteti imaju ograničene nadležnosti, a uvidom u njihovo djelovanje dolazi se do zaključka da njihov rad do sada nije dao efikasne rezultate u sankcionisanju i suzbijanju slučajeva korupcije. Na primjer, Etički komitet Univerziteta u Tuzli u 2011. godini održao je 5 sjednica razmatrajući ukupno 9 predmeta, međutim odluka je donesena samo u jednom slučaju. Univerzitet u Sarajevu, čiji etički komitet je, iako je jedan od rijetkih koji priznaje i anonimne prijave, od osnivanja do polovine 2011. primio je samo 25 prijava, od kojih se 60% odnosilo na radne odnose, a ostale su odbačene jer su smatrane nepovezanim sa korupcijom, pa tako ovaj komitet u tom periodu nije djelovao niti po jednom slučaju.

Na osnovu konsultativnih sastanaka sa osobljem univerziteta, stiče se dojam da se etički komiteti više bave pitanjima narušenih međuljudskih odnosa na pojedinim fakultetima nego predmetima težih devijacija. Mandat Etičkog komiteta nije jasno definiran, te nisu precizirani odnosi između postupaka pred Etičkim komitetom i potencijalnih disciplinskih postupaka, a rad etičkog komiteta je često blokiran uslijed nedostatka jasnih ingerencija i zadataka¹¹, te je uvijek baziran na davanju preporuka, koje se mogu a i ne moraju implementirati. Nije jasno imaju li etički komiteti poslovničke o radu, a jako malo informacija o njihovom radu i odlukama je dostupno javnosti. Pitanje je jesu li studenti i nastavnici u dovoljnoj mjeri upoznati o postojanju i radu ovoga važnog tijela. Također, etički komiteti se još uvijek više bave ponašanjem studenata nego ponašanjem nastavnog osoblja, na većini visokoškolskih ustanova gdje etički komiteti postoje čine ih samo profesori, dok studentima nije omogućeno učešće, što ponovo otvara prostor za skepticizam, imajući u vidu profesorsku solidarnost i kolegijalnost.

Mjere i preporuke:

- 21. Radna grupa za provedbu plana integriteta na svakoj visokoškolskoj ustanovi će u roku od 6 mjeseci od svog konstituiranja sačiniti analizu akata visokoškolske ustanove i inicirati izmjene akata kako bi oni bili osnaženi usvojenim mjerama iz plana integriteta.*
- 22. Senati svih visokoškolskih ustanova će donijeti novi Kodeks profesionalne etike koji će na jedinstven način tretirati pitanja etike nastavnika i etike studenata.*
- 23. Senati će uz Kodeks donijeti i opći akt kojim će regulisati način i postupak utvrđivanja odgovornosti za povredu etičkih načela i mjere koje se izriču. Ovim aktom propisat će se način imenovanja Komiteta za etička pitanja, njegov djelokrug rada, javnost rada, mjere koje on donosi, način na koji postupa, njegovi odnosi s drugim organima visokoškolske ustanove, djelovanje, promociju i slično.*
- 24. Senat visokoškolske ustanove će po donošenju novog kodeksa i općeg akta imenovati Etički komitet uz obaveznu zastupljenost studenata u radu ovog tijela.*
- 25. Visokoškolske ustanove će organizovati promociju novog Kodeksa profesionalne etike, Općeg akta, te Etičkog komiteta po njihovom donošenju i konstituisanju. Na web stranici visokoškolske ustanove otvorit će se posebna sekcija o etičkim pitanjima na kojima će osim općeg akta, imena i kontakata Komiteta za etička pitanja biti objašnjenja procedura iniciranja slučaja kod Etičkog komiteta, te objavljivane i njihove odluke, mišljenja, zapisnici i slično.*

¹¹ U slučaju da je Etički Komitet za člana/članicu akademske zajednice i uposlenika Univerziteta utvrdio da je učinio povredu Etičkog kodeksa Univerziteta, komitet može predložiti Senatu izricanje slijedećih mjera: a) pismena opomena; b) pismeni ukor; c) isključenje iz naučno-nastavnog procesa na određeno vrijeme; Sve ove disciplinske mjere izriče Senat, a za njihovu realizaciju zadužena je matična visokoškolska ustanova (Univerzitet u Sarajevu, Etički kodeks član. 24.)

3.2.3. Ispitne i prijemne procedure

Ispitne procedure su na nivou visokoškolske ustanove najčešće regulisane pravilnicima o polaganju ispita kojima se definiše „organizacija i postupak polaganja ispita, način ocjenjivanja studenata, zaštita prava studenata, kao i druga pitanja od značaja za polaganje ispita i ocjenjivanje“.¹² Ovi pravilnici definišu kako javnost ispita, tako i način bodovanja, mehanizme prigovora i uvide u radove, i sl.

Većina visokoškolskih ustanova ima jasna i objavljena pravila ispitivanja studenata. Uglavnom su uvedeni i principi iz bolonjskog procesa, poput kontinuiranog ocjenjivanja, praćenja napredovanja tokom cijelog semestra, vrednovanja aktivnosti na nastavi, raznovrsnost oblika ispitivanja, itd. Ispiti su podijeljeni na predispitne obaveze i završni ispit. Pravila sadrže i konkretne odredbe koje promovišu informiranost studenata o pravima i sadržaju ispita, otvorenost i javnost ispita, kriterije za alociranje ocjena (prema postignutim bodovima), pravovremenost rezultata i procedure žalbi, te procedure završnog ispita.

No, teškoće se javljaju u implementaciji. Prije svega, sam bolonjski proces, zbog činjenice da je primjenjivan neravnomjerno i u velikoj mjeri proizvoljno, omogućio je arbitrarno tumačenje pravila i samim tim izbjegavanje procedura. S druge strane, kao što je već spomenuto u nalazima inspekcijskih izvještaja, u BiH se još uvijek primjenjuje stari, usmeni oblik ispitivanja studenata, pri čemu je velikom broju profesora teško prilagoditi se na bolonjski princip ispitivanja i ocjenjivanja, te se još uvijek ostavlja prostor za potpuno subjektivne procjene, pa samim tim daje veću moć nastavnom osoblju.

Konsultativni sastanci sa nastavnim osobljem i studentima za potrebe kreiranja planova integriteta, pokazali su da predispitne obaveze veoma često nisu obavezne (pravilima je gotovo redovno definirano da su one pobliže određene nastavnim planom i programom za svaki predmet, no u praksi to često nije slučaj, ili jesu određene, ali se u cijelosti ne primjenjuju), zabilježene su prakse zakazivanja ispita dan ili dva pred održavanje ili nemogućnosti uvida u radove, dok na web stranicama univerziteta i fakulteta često nisu objavljeni cjeloviti rasporedi za sve studijske godine i sve rokove (a što je npr. obaveza prema članu 3. Pravila Univerziteta u Tuzli: „*Raspored polaganja ispita za sve ispitne termine u tekućoj akademskoj godini objavljuje se najkasnije do 15. oktobra.*“).

Problem u samoj primjeni pravilnika javljaju se i zbog toga što ne postoje efikasni mehanizmi kontrole nad nivoom njihovog provođenja.

Pozitivan pomak napravljen je uvođenjem elektronskog sistema prijave ispita koji u velikoj mjeri otklanja mogućnosti za zloupotrebe u ovom procesu. Međutim, sudeći prema izjavama studenata prilikom radionica koje su održane s ciljem kreiranja planova integriteta, još uvijek se ovaj sistem ne primjenjuje u potpunosti.

¹² Pravila o načinu polaganja ispita i ocjenjivanju studenata na Univerzitetu u Tuzli, Univerzitet u Tuzli, broj: 03-8965-3/10

Mjere i preporuke:

26. *Sve visokoškolske ustanove koje imaju prijemne ili kvalifikacijske ispite, donijet će i objaviti jasne procedure održavanja i provođenja tih ispita, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obvezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.*
27. *Kako bi se ova aktivnost dodatno unaprijedila, prilikom raspisivanja javnog konkursa za prijem studenata senati trebaju utvrditi da se rezultati i rang liste nakon održavanja svih kvalifikacijskih ispita (privremene rang-liste) objavljuju isti dan kada je ispit održan. Rang liste će se objavljevati i na web stranicama fakulteta.*
28. *Sve visokoškolske ustanove donijet će i objaviti jasne procedure ispitivanja studenata, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obvezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.*
29. *Svi fakulteti će raspored ispita utvrđivati na početku akademske godine i objavljevati ga na web stranicama (do 15. oktobra). Odstupanja od rasporeda će također biti objavljevana na web stranicama najmanje 7 dana prije početka ispitnog roka. Prorektor i prodekani za nastavu će pratiti realizaciju ove mjere i predlagati fakultetskom vijeću poništavanje ispita održanih izvan rasporedom utvrđenih termina.*
30. *Odstupanja od ponašanja od utvrđenih procedura će se redovno raspravljati na fakultetskim vijećima, na inicijativu studentskih predstavnika ili kojeg drugog člana vijeća ili po prijavi bilo kojeg studenta, te će, za slučaj utvrđivanja značajnijih odstupanja ispiti poništavati.*
31. *Predispitne aktivnosti će postati obavezne za sve ispite od akademske 2013/2014. godine, što će se urediti aktima visokoškolskih ustanova.*
32. *Sve visokoškolske ustanove trebaju u sklopu razvoja informacionog sistema razviti i sistem elektronskog prijavljivanja ispita, evidentiranja rezultata na predispitnim aktivnostima, ispitnih rezultata i sl. Softver će onemogućiti naknadna upisivanja, upisivanja izvan utvrđenih rokova, izlazak na ispit studenata koji nisu prijavljeni i sl.*
33. *Dugoročno, u Federaciji Bosne i Hercegovine bi trebalo razviti praksu eksternog ocjenjivanja studenata (external examination), koja je širokoraštrana u Velikoj Britaniji i anglosaksonskom svijetu, a temelji se na uključenosti eksternih profesora (s druge visokoškolske ustanove) u kreiranje ispitnih pitanja i evaluaciju ispita po njihovom okončanju.*

3.2.4. Evaluacija nastavnog osoblja od strane studenata

Većina visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojila je pravilnike o ocjenjivanju rada nastavnog osoblja, ili su oni pak predviđeni pravilnikom o kvaliteti, u sklopu kojih su definisane procedure evaluacije rada i ponašanja nastavnog osoblja od strane studenata.

Međutim, sudeći prema izjavama kako nastavnog osoblja, tako i studenata na radionicama održanih s ciljem identifikovanja mjera za planova integriteta univerziteta, anketiranje se ne sprovodi na svim fakultetima, te je i redovnost anketiranja upitna.

O rezultatima anketiranja su upoznati dekan i svaki pojedini nastavnik i saradnik za predmete na kojima izvode nastavu. Uticaj rezultata anketiranja na izbore saradnika i nastavnika u naučno-nastavna zvanja nije jasno propisan i nema direktnih posljedica za loše rezultate anketiranja. Nije jasno na koji način rezultati anketiranja utiču na izbore nastavnika i u izvještajima o izboru nije zabilježeno da je to razmatrano i uzimano u obzir.

S druge strane, rezultati anketiranja nisu javni, te nisu dostupni studentima. Osoblje univerziteta smatra da bi objavljivanje ovih rezultata bilo štetno po reputaciju pojedinih nastavnika, te dovode u pitanje reprezentativnost rezultata, odnosno objektivnost studenata pri ocjenjivanju.

Upravo zbog toga što rezultati anketiranja do sada nisu doveli do posljedica, niti su objavljivani, studenti dovode u pitanje i samu svrhu anketiranja, smatrajući da anketiranje postaje suvišno ako se mišljenje studenata zanemaruje.

Mjere i preporuke:

- 34. Sve visokoškolske ustanove u Federaciji Bosne i Hercegovine koje to do sada nisu učinile će donijeti normativne akte o anketiranju studenata.*
- 35. Anketiranja će se provoditi redovito – u svakom semestru, na svim studijskim programima i na svim godinama studija.*
- 36. Senat svake visokoškolske ustanove u Federaciji će redovno, na početku akademske godine donositi kalendar anketiranja studenata za akademsku godinu. Kalendarom će propisati termine anketiranja na način da se ono provodi prije ispita, u posljednjoj sedmici nastave, a objava rezultata anketiranja nakon obavljenih ispita (kako rezultati anketiranja ne bi uticali na ispite), te termine i procedure o aktivnostima nakon anketiranja (način donošenja generalnih mjera za unapređenje nastave, te postupanje u slučaju loše ocijenjenih nastavnika) i sl.*
- 37. Studentska organizacija će se značajnije uključiti u provođenje aktivnosti na anketiranju studenata.*

3.2.5. Procedure zapošljavanja i napredovanje

Proces izbora akademskog osoblja i kriterijume za izbore u nastavno-naučna zvanja definirai su zakonima. Premda su zakoni jasno definisao kriterije za izbor, postoji realna potreba da se procedure reguliraju posebnim aktom. Posebno kada je u pitanju utvrđivanja potrebe, te načini raspisivanja, javnog oglašavanja, ali i razrade kriterija i njihove primjene u praksi, u dobroj mjeri su ostala otvorena ili regulisana zasebnim i pojedinačnim aktima ili odlukama na nivou visokoškolskih ustanova. Ne postoje jasni kriteriji o vrednovanju publikacija koje se uzimaju u obzir za izbor (referentnost ili indeksiranost časopisa i sl.). Također, kriteriji izbora

po javnom konkursu za slučaj da se prijavi više kandidata nisu precizirani i ti izbori se vrše na osnovu procjene komisije, naučno-nastavnih vijeća fakulteta i Senata.

Mjere i preporuke:

- 38. Sve visokoškolske ustanove će unaprijediti procedure izbora u akademska zvanja, donošenjem Pravilnika o postupku i uslovima izbora akademskog osoblja. Preporučuje se posebno definirati termin „potrebe“, te uvesti sistem bodovanja prijava po kriterijima koje će se primjenjivati za slučaj da se prijavi više kandidata.*
- 39. Sve visokoškolske ustanove će u prvom koraku utvrditi listu referentnih časopisa za izbor u naučno-nastavna zvanja i prijavu doktorata, po grupacijama, a u drugom koraku će jedinstvenu listu za Federaciju utvrditi Sektor za nauku Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.*
- 40. Javne visokoškolske ustanove koje nemaju obvezu oglašavanja upražnjenih pozicija u administraciji će izmijeniti pravilnike o sistematizaciji kojom će uvesti obavezu javnog oglašavanja upražnjenih pozicija i za nenastavno osoblje.*

3.2.6. Transparentnost i objavljivanje

U segmentu prevencije korupcije, transparentnost je jedan od ključnih faktora s obzirom na to da povećanjem transparentnosti dolazi do smanjenja prilika za pojavu nepravilnosti, zloupotrebe i korupciju. Pri ocjeni transparentnosti institucija visokog obrazovanja svakako bi trebalo uzeti u obzir nivo dostupnosti podataka o njihovom radu i odlukama na web stranicama, oglasnim pločama, kao i dostavljanje informacija na zahtjev, te sve oblike javnosti rada univerziteta.

Iako su univerziteti u posljednjih nekoliko godina unaprijedili sistem informisanja studenata, koristeći se prilikama koje pružaju nove tehnologije, putem web stranica i Informacionih sistema studentskih službi (ISSS – kao na Univerzitetu u Sarajevu, v. www.iss.ba) , pregledom stranica visokoškolskih ustanova (univerzitetskih i fakultetskih) vidljivo je da ni ovdje praksa objavljivanja nije ujednačena. Iako sadrže neophodne kategorije, pojedini fakulteti ili čak i stranice univerziteta, ne sadrže sve ključne dokumente, pogotovo one koji se odnose na rad Naučno-nastavnog vijeća, Senata, podatke o izboru nastavnika i saradnika, konkurse, zapošljavanje... Suvišno je i spomenuti da su odluke o izborima u zvanja i zapisnici sa nastavno-naučnih vijeća od suštinske važnosti za nadzor nad radom uprava univerziteta i fakulteta, s ciljem identifikovanja bilo kakvih zloupotreba ili uticaja pojedinačnih interesa na proces donošenja odluka. Takođe, ne postoji ustaljena praksa objavljivanja cjelovitih nastavnih planova i programa.

Osим toga, ne postoji ustaljena praksa objavljivanja magistarskih i doktorskih disertacija, što bi svakako doprinijelo podizanju kvaliteta istraživačkih radova ukoliko bi oni bili izloženi ocjeni javnosti i kolega, te većoj zaštiti autorskih prava i zaštiti od plagijarizma. S druge strane, time bi se povećala zaštita od pojave „kupovine gotovih diplomskih radova“ o kojima se može čuti u javnosti.

Studenti (pa i pojedini nastavnici) se i dalje smatraju neinformisanim o svojim pravima, te takođe navode da se ISSS sistemi ne koriste u potpunosti, uprkos svim preduslovima koji su ispunjeni. Osim toga, studenti nemaju naviku i interes posjećivati web-stranice fakulteta i univerziteta, što pokazuje i da nije dovoljno truda uloženo u promociju ovih vidova komunikacije.

Spomenuto je već da aktivnosti etičkog komiteta nisu u pravilu saopštavane javnosti i studentima, niti se informacije o poduzimanju radnji protiv prijavljenog osoblja takođe mogu naći u saopštenjima ili web stranicama univerziteta i fakulteta.

Zbog ovakvog pristupa informisanju osoblja i studenata, rezultati istraživanja o upoznati osoblja univerziteta u BiH sa propisima koji se odnose na borbu protiv korupcije koje je sproveo Transparency International BiH¹³ pokazuju veoma nizak nivo upoznatosti osoblja sa propisima.

Učesnici su pokazali visok stepen neupućenosti u konkretne propise koji se odnose na korupciju na visokoškolskim ustanovama, posebno na kantonalne zakone o visokom obrazovanju (54,3% zaposlenih nije upoznato sa istim). Etički kodeks je najpoznatiji anketiranom univerzitetskom osoblju jer svaki drugi ispitanik ima informacije o ovom kodeksu, iako to svakako nije zadovoljavajući broj s obzirom da se radi o kodeksu koji se odnosi na njihovo ponašanje u nastavi. Slična situacija je i sa Statutom Univerziteta i Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju. U kantonalne zakone o visokom obrazovanju upućeno je 38,3%.

Zanimljivo je pogledati i koji su to izvori informisanja nastavnog osoblja, gdje je TI BiH došao do iznenađujućeg podatka da su najzastupljeniji izvor informisanja o postojećim antikorupcijskim propisima i mjerama mediji (42,6%), zatim kolege s posla (23,8%) i Statut Univerziteta (18,4%). Samo nešto više od desetine anketiranih informisalo se kroz zvaničan dopis rektorata univerziteta, a 7% kroz aktivnosti nevladinog sektora.

Mjere i preporuke:

41. Svi univerziteti i visoke škole će unaprijediti svoju web stranicu na način da će redovno objavljivati:

- ***Zapisnike o radu Senata,***
- ***Izveštaje o analizi nastave i mjerama za unaprijeđenje koje donosi,***
- ***Plan izvođenja nastave za svaki semestar (koji će za svaki nastavni predmet sadržavati imena i prezimena nastavnika i saradnika koji izvode nastavu) – prije početka svakog semestra,***
- ***Bitne odluke o svim etičkim pitanjima,***

¹³ Transparency International BiH: *Upoznatost nastavnog osoblja javnih univerziteta sa antikorupcijskim propisima.* Banja Luka, 2011.

- *Druge odluke od važnosti za funkcionisanje Univerziteta, odnosno visoke škole.*
42. *Na web stranici će se otvoriti posebna e-mail adresa (ili sekcija) na koju će studenti moći dostavljati primjedbe na izvođenje nastave, ispita kao i druga pitanja. Uspostaviće se mehanizam provjere tih navoda, a na posebnoj sekciji na web stranici će se izvještavati o ishodu provjera, i za slučaj da se pokažu osnovanim i obrnuto.*
 43. *Fakulteti (ili visoke škole gdje je to primjenjivo) će unaprijediti svoje web stranice, na način da na njima obavezno objave:*
 - *Kompletne nastavne programe (ne samo planove),*
 - *Raspored izvođenja nastave, prije početka semestra,*
 - *Raspored održavanja ispita (na početku akademske godine i obavijesti o svakoj izmjeni najmanje 7 dana prije ispitnog roka),*
 - *Zapisnike o radu fakultetskih vijeća,*
 - *Bitne odluke od važnosti za fakultet.*
 44. *Fakulteti (ili visoke škole, gdje je to primjenjivo) bi trebali početi objavljivati veću količinu nastavnih sadržaja za studente na web-stranicama (ppt prezentacije, skripta, pa i cijele knjige).*
 45. *Završni radovi (diplomski, master i doktorati) će se objavljivati na web stranicama fakulteta odnosno Univerziteta.*
 46. *Izvjestaji o izboru u naučno-nastavna zvanja će se objavljivati na web stranicama Univerziteta.*
 47. *Podaci o naučno istraživačkom radu (projektima, objavljenim člancima i sl.) bi također trebali biti značajnije zastupljeni na web stranicama, posebno na engleskim sekcijama, budući da se univerziteti rangiraju po objavljenom naučnom doprinosu (npr. webometrics).*
 48. *Organizovat će se posebne promocije web-stranica među studentima, kako bi se oni navikli da redovno posjećuju fakultetski i univerzitetski web-site.*
 49. *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će posebno podržati programe objavljivanja navedenih sadržaja na web stranicama (sredstvima za dodatne servere, opremu, web-design i sl.) kroz projekte reforme bolonjskog procesa koje godišnje podupire, a Sektor za nauku (ili Narodna i univerzitetska biblioteka) bi mogao posebno i razviti portal sa svim magistarskim radnjama i doktoratima.*

3.2.7. Sistem plaćanja nastavnog osoblja

Praksa je na svim visokoškolskim ustanovama da nastavno osoblje osim plaće posebno naplaćuje aktivnosti kao što su: izvođenje nastave na vanrednom studiju, izvođenje nastave na II. i III. ciklusu, mentorstvo na magistarskim i doktorskim radnjama, sudjelovanje u komisijama za evaluaciju magistarskih i doktorskih radova, bavljenje naučno-istraživačkim radom ili uslugama, itd. Te isplate se vrše na način da visokoškolske ustanove zaključuju pojedinačne ugovore (ugovor o djelu, ugovor o autorskom djelu, ugovor o izvođenju nastave, ugovor o dodatnom angažmanu) s licima kojima su poslodavac.

Osim navedenog, na velikom broju visokoškolskih ustanova plaća nastavnog osoblja ovisi od broja sati nastave koju izvode (od norme), tako da većina nastavnog osoblja na tim ustanovama ima priliku dobiti uvećanje plaće do 50% (u pravilu 50%).

Na taj način, gotovo niti jedan član akademskog osoblja na visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine ne dobiva zaradu koja je propisana kantonalnim propisom (koeficijent za isplatu plaće pomnožen osnovicom za isplatu plaće i uvećan za radni staž), već dobiva približno 50% više (preko norme – ukoliko je to slučaj na predmetnoj visokoškolskoj ustanovi), te ugovore za svaku od navedenih aktivnosti.

Ovakav sistem plaćanja se ne bi mogao ocijeniti kao transparentnim. Osim toga, on dovodi i do pojave da se nastavni planovi i programi (koji određuju broj sati nastave po svakome nastavnom predmetu, a konzekventno i broj sati nastave koje će pojedini nastavnik predavati) kreiraju uz motiv da profesori ostvare što veću normu, kako bi imali bolju plaću. Nadalje, dodjela mentorstava i imenovanja članova komisija se katkad vrše kako bi se stimulirali (preferirali) pojedini nastavnici, budući da je taj posao posebno plaćen.

Važna napomena: Budući da je diskusija bilo čije plaće veoma senzitivna, ovdje prezentirana kritika sistema plaćanja nastavnog osoblja **nema za cilj smanjenje plaće niti zarade nastavnog osoblja**, već uspostavu transparentnijeg sistema plaća akademskog osoblja, kako bi se smanjio rizik od bilo koje devijantne pojave.

Stimulacija i plaćanje prema učinku je značajan dio menadžmenta ljudskih resursa, no takav sistem nije primjeren javnim ustanovama (u pravilu su plaće koje se isplaćuju iz budžeta jednake za kategorije primatelja). Osim toga, sistem plaćanja po učinku na visokoškolskim ustanovama je doveo do značajnih devijacija.

Plaće nastavnog osoblja bi trebale biti fiksne (prema naučno-nastavnim zvanjima), i u odnosu na sadašnje osnovne plaće (koeficijent puta osnovica uvećan za radni staž) uvećane za 50% i dodatno za prosječni iznos koji se isplaćuje po ugovorima. Dakle, ovim se zagovara povećanje plaća nastavnog osoblja (ali ne i zarada). Konto iz kojeg se isplaćuju bruto ugovori nastavnom osoblju koje je u radnom odnosu na visokoškolskoj ustanovi bi trebalo svesti na nulu i pridružiti ga kontu bruto plaća. Nove koeficijente za kategorije naučno-nastavnih zvanja bi trebalo preračunati na način da se ukupni fond za plaće podijeli uvažavajući postojeći omjer.

Ovakav sistem plaćanja bi bio značajno transparentniji. Top menadžment visokoškolske ustanove (rektor i prorektori) i srednji menadžment (dekani i prodekani) bi trebali osigurati ravnomjerni raspored aktivnosti nastavnog osoblja (npr. osloboditi dijela nastave nastavnika koji ima dosta mentorstava ili koji provodi značajan naučno-istraživački projekt, a tu nastavu povjeriti drugim kolegama na ustanovi i sl.), te stimuliranje nastavnike koji trenutno nemaju maksimalnu normu da se posvete mentorstvima i naučno-istraživačkim projektima, ili da vremenom razviju kompetencije tako da mogu predavati i drugi predmet u okviru svog

studijskog programa. Na koncu, buduća zapošljavanja nastavnika za koje je izvjesno da neće imati puno opterećenje se ne moraju vršiti u punom radnom vremenu (100%).

Mjere i preporuke:

50. Kantonalna ministarstva obrazovanja koja vrše osnivačka prava nad javnim visokoškolskim ustanovama i javne visokoškolske ustanove će izraditi novi model plaćanja akademskog osoblja, u čijoj osnovi će biti jednake konačno isplaćene plaće za svaku od kategorija nastavnog osoblja.

51. Menadžment javnih visokoškolskih ustanova će posvetiti dužnu pažnju rasporedu opterećenja svakog od članova nastavnog osoblja, kako bi se radno opterećenje jednako rasporedilo.

3.2.8. Financijska revizija

Sve javne visokoškolske ustanove uglavnom primjenjuju sistem javnih nabavki prilikom dodjele ugovora za nabavku roba, usluga ili dobara. Taj sistem je potrebno dodatno unapređivati.

Bilo bi dobro da i privatne visokoškolske ustanove, koje nemaju odgovornost prema javnim sredstvima, ali imaju odgovornost prema svojim osnivačima i donatorima, također ugovore dodjeljuju u transparentnoj proceduri (npr. sistemu javnih nabavki). Na taj bi način kontribuirale društvenoj odgovornosti, pokazujući visok nivo transparentnosti.

No, i javne i privatne visokoškolske ustanove bi se redovno, na godišnjem nivou trebale podvrgavati financijskoj reviziji. Reviziju poslovanja javnih visokoškolskih ustanova trebala bi vršiti federalna (ili kantonalna, gdje postoji) revizija, a trebalo bi propisati obavezu da privatne visokoškolske ustanove jednom godišnje angažiraju neovisnog revizora koji bi eksterno pregledavao njihovo poslovanje.

Izvješća revizije bi se trebala objavljivati na Internetu, te predavati Uredu federalnog revizora koji bi ih sumirao i objavio analizu učinka na nivou sektora visokog obrazovanja. Na taj način bi postali javno dostupni podaci o poslovanju svih visokoškolskih ustanova, ali bi se mogli analizirati i troškovi („po studentu“, ili troškovi osoblja, primjerice).

Mjere i preporuke:

52. Federalni (i/ili kantonalni) ured za reviziju će redovno, jednom godišnje pregledavati poslovanje javnih visokoškolskih ustanova, te sačinjavati izvješća s preporukama za otklanjanje nedostataka.

53. Privatne visokoškolske ustanove će jednom godišnje (po završnom računu) angažirati neovisnog revizora koji će obaviti pregled njihovog poslovanja.

54. Sve izvješća revizora visokoškolske ustanove (i javne i privatne) će objavljivati na svojim web-stranicama i dostavljati Uredu federalnog revizora.

55. Federalni ured za reviziju će redovno, svake godine, na osnovu izvršenih revizija svih visokoškolskih ustanova sačinjavati izyješće na nivou sistema.

3.2.9. Ostale aktivnosti

Studentske organizacije: Veliki broj visokoškolskih ustanova nema jasne procedure studentske reprezentacije u tijelima ustanove (Senat i/ili naučno-nastavna vijeća fakultetâ). Studentske organizacije su najčešće ustrojene kao udruženja građana. **Visokoškolske ustanove bi trebale regulirati i redovno organizirati izbore** kako bi se osigurala demokratska zastupljenost studenata u tijelima ustanove i kako bi reprezentativni predstavnici studenata bili zastupljeni kao punopravni članovi u radu akademskih tijela.

Angažiranje vanjskih suradnika: Poseban rizik za netransparentne pojave na visokoškolskim ustanovama predstavlja angažiranje vanjskih saradnika, te **plan pokrivenosti nastave** (dodjela nastavnih predmeta pojedinom nastavniku i saradniku). Planom pokrivenosti nastave, osim angažmana vanjskih saradnika, utvrđuje se i norma svakog pojedinačnog nastavnika i saradnika, kojima od utvrđene norme ovisi visina mjesečne plate. Visokoškolske ustanove su uglavnom uspostavile proceduru da se o tim pitanjima javno diskutuju najprije na fakultetskim vijećima, a nakon toga Plan pokrivenosti nastave usvaja Senat za cijeli Univerzitet. **Rukovodni kadrovi javnih fakulteta i univerziteta bi se trebali suzdržavati od prihvaćanja izvođenja nastave na visokoškolskim ustanovama s kojih dolaze gostujući nastavnici.** Također bi **Plan izvođenja nastave trebao biti objavljen za cijeli Univerzitet prije početka nastave na web stranici Univerziteta.**

Kreiranje nastavnih planova i programa „prema nastavniku“: Direktan utjecaj na broj sati nastave imaju nastavni **planovi i programi.** Njihovo bi dizajniranje trebalo biti obavljano na osnovu **ishoda učenja i potreba studenata kako bi se izbjegla sumnja da je norma nastavnika imala bilo kakav uticaj na kreiranje nastavnih planova i programa.** Visokoškolske ustanove bi trebale imati smjernice za inoviranje nastavnih planova i programa, te procedure donošenja i evaluacije studijskih programa koje načelno potiču koncept ishoda učenja. Ove postupke treba unapređivati, te posebno u što većoj mjeri uključiti eksterne recenzente, te predstavnike tržišta rada i okruženja, što do sada nije bila praksa.

Direktna prodaja knjiga studentima je pojava koja je još uvijek nije suzbijena (čini se čak da je i široko rasprostranjena na nekim ustanovama). Visokoškolska ustanova bi trebala uspostaviti **sistem izdavačke djelatnosti,** te definisati način otkupa izdavačkih prava i pokrivanja troškova štampe, te primjerene distribucije knjiga studentima (biblioteka, knjižara i sl.). No, budući da je povezana s alokacijom značajnijih finansijskih sredstava, ova aktivnosti bi trebala biti srednjoročni prioritet.

Mjere i preporuke:

56. *Svaka visokoškolska ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine će donijeti Pravilnika o izboru studenata u organe ustanove, te će se po usvajanju akta provesti studentski izbori*
57. *Plana pokrivenosti nastave svake visokoškolske ustanove bi trebao biti usvojen i objavljen na početku svake godine i trebao bi biti sveobuhvatan (za sve godine studija, sve programe i sve cikluse).*
58. *Sve visokoškolske ustanove trebaju usvojiti smjernice i procedura za inoviranje i evaluiranje studijskih programa, koje će podrazumijevati koncept „ishoda učenja“, dakle koncept koji je orijentiran na studenta, a ne na nastavnika, te će u taj proces uključiti i eksterne stručnjake, posebno s tržišta rada.*
59. *Sve visokoškolske ustanove će uspostaviti sistema izdavačke djelatnosti i distribucije knjiga kako bi se izbjegla direktna prodaja studentima na nastavi.*

3.3. Dodatne mjere

Grantovi za projekte: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, te pojedina kantonalna ministarstva redovno (jednom godišnje) objavljuju javne pozive za podršku naučno-istraživačkim projektima i/ili projekte podršci reformi visokog obrazovanja. Sistem dodjele grantova (evaluacije projektnih aplikacija), te sistem monitoringa realizacije i izvještavanja o utrošenim sredstvima treba značajno unaprijediti. Također treba prekinuti praksu da se kroz projekte odobravaju troškovi osoblja za stalno zaposlene na visokoškolskoj ustanovi. Zaposlenici visokoškolske ustanove imaju plaću i projektne aktivnosti trebaju provoditi u radnom vremenu, a njih za apliciranje ne bi trebala stimulirati novčana nagrada, već prilika da se bave naukom ili da sudjeluju u reformama i tako ostvare potrebne reference. Troškovi osoblja bi se mogli odobravati za sudionike projekta koji nisu zaposlenici visokoškolske ustanove, i to samo kada je njihov angažman nužan za realizaciju projekta (ako na ustanovi nema zaposlenika koji ima kompetencije obavljati takvu vrstu posla). Budući da ministarstva u pravilu nemaju dostatnih kapaciteta za praćenje financijskog izvještavanja o projektima, financijske izvještaje bi redovno trebala pregledati federalna revizija, i to u posebnoj aktivnosti (ne u sklopu redovnog godišnjeg pregleda ministarstva).

„Gostujući” nastavnici: Budući da u Bosni i Hercegovini generalno nedostaje nastavnog osoblja, uspostavila se praksa da nastavnici s jedne visokoškolske ustanove izvode nastavu na dvije, pa i više ustanova. S obzirom na izraziti nedostatak nastavnika u pojedinim naučnim granama i poljima, standardna akademska praksa gostujućih nastavnika katkada se pretvara u devijantnu pojavu da jedan nastavnik formalno „pokriva“ nastavu na po 4 ili 5 visokoškolskih ustanova. To dovodi do izrazito smanjenje kvalitete nastave. Osim toga, zabilježene su pojave i netransparentnog izbora gostujućih nastavnika.

Zbog toga bi trebalo preuzeti dobru europsku praksu i uvesti licenciranje nastavnika. Kantonalna ministarstva (i ostale nadležne obrazovne vlasti u Bosni i Hercegovini) trebaju uspostaviti **registar nastavnog osoblja** (registar predstavlja evidenciju – izbor akademskog

osoblja je autonomno pravo visokoškolskih ustanova). Svi registri (12) bi se trebali povezati u jedinstvenu bazu podataka (koju bi vodila Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete, ili Ministarstvo civilnih poslova). Visokoškolske ustanove bi bile u obavezi na početku svakog semestra dostavljati svom nadležnom ministarstvu plan pokrivenosti nastave s brojevima iz registra za svakog nastavnika, koje bi svako ministarstvo unosilo u središnji registar. Na taj način bi postalo u cijelosti transparentno šta tko predaje i na kojoj ustanovi.

Mjere i preporuke:

- 60. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, te kantonalna ministarstva će od 2013. godine objavljivati javne pozive za grantove za nauku i reforme visokog obrazovanja po inoviranim kriterijima (ukinuti mogućnost troškova osoblja zaposlenicima visokoškolske ustanove koja aplicira, eksterna anonimna evaluacija projektnih prijedloga, i sl.), te će u suradnji s federalnom revizijom osnažiti procedure izvještavanja o utrošku sredstava.*
- 61. Kantonalna ministarstva će formirati registre nastavnog osoblja.*
- 62. Inicirat će se uvezivanje svih registara u Bosni i Hercegovini.*

4. AKCIJSKI PLAN

Kako bi se predstavljene mjere, nastale temeljem analize zakonodavstva i pravnog okvira, te prakse visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, provele, i to jednakom dinamikom u ovome se poglavlju predstavljaju osnovni mehanizmi provedbe ovoga Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine. Svako konkretnoj mjeri pridruženi su nosioci aktivnosti i rokovi. No, prije toga, važno je utvrditi dva načela koja će osigurati mehanizam dosljednog ispunjenja ovoga Programa. Kao i bilo koji druga proces strateškog planiranja, tako i sistemsko djelovanje protiv korupcije u visokom obrazovanju, kroz ovaj Program, ima četiri faze: *procjenu stanja, formuliranje plana, provedbu i evaluaciju*. Izradom i usvajanjem Programa okončane su tek dvije faze. Da bi se postigli stvarni rezultati potrebno je uspostaviti mehanizme provedbe i redovne evaluacije (monitoringa):

- i. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke (*alternativno – Koordinacija ministara obrazovanja u Federaciji*) imenovat će **Radnu grupu za provođenje Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine**. Članovi Radne grupe bit će predstavnici nadležnih ministarstava obrazovanja, visokoškolskih ustanova i studenata. Radna grupa će koordinirati aktivnosti provedbe mjera, pozivati i poticati nadležne organe na držanje rokova, analizirati stepen ispunjenosti Programa, te predlagati nove ciljeve i aktivnosti.
- ii. Radna grupa će dva puta godišnje sačinjavati izvještaj o realizaciji Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine, i dostavljati ga na razmatranje Koordinaciji ministara obrazovanja u Federaciji i Rektorskoj konferenciji Bosne i Hercegovine.
- iii. Parlament Federacije će jednom godišnje razmatrati stupanj ispunjenosti Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine, utvrđujući nove mjere, ciljeve i rokove.

Na ovaj način se uspostavlja sistem praćenja provođenja mjera i osnažuje se njihova dosljedna primjena. Iz plana aktivnosti proizlaze sljedeći ključni nositelji i rokovi:

rb	MJERA	NOSITELJ	ROK ¹⁴
1.	Srednjobosanski kanton će odmah donijeti Zakon o visokom obrazovanju	SBK (Ministarstvo, Vlada, Skupština)	Mart 2013.
2.	Univerziteti u Hercegovačko-neretvanskom kantonu će izvršiti integraciju u roku od šest mjeseci	Univerzitet Džemal Bijedić, Sveučilište u Mostaru	Juli 2013.
3.	Univerzitet u Sarajevu će izvršiti integraciju u	Univerzitet u	Januar 2014.

¹⁴ Dio rokova je povezan s terminom usvajanja Programa. Prema sadašnjim saznanjima to je januar 2013.

	roku od godinu dana	Sarajevu	
rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
4.	Kanton Sarajevo će u roku od šest mjeseci prestati doznačavati javna sredstva fakultetima, i sve budžetske pozicije fakulteta će transferirati na račun Univerziteta u Sarajevu	Kanton Sarajevo (ministarstvo obrazovanja i ministarstvo financija)	Juli 2014.
5.	Ukoliko univerziteti nakon isteka od godine dana ne podnesu zahtjev nadležnim sudovima za brisanje fakulteta iz sudskog registra, sudovi će provesti brisanje po sili zakona, te izvršiti upis fakulteta kao organizacijskih jedinica pripadajućih univerziteta, s pravom pravnog prometa sukladno zakonu	Registarski sudovi (Kantonalni sud u Sarajevu i u Mostaru)	Januar 2014.
6.	Sva kantonalna ministarstva obrazovanja će formirati radne grupe koje će imati dva zadatka: analizirati ovaj Program, te će sačiniti popis potrebnih izmjena svojih zakona kako bi se kreirale okolnosti smanjenih mogućnosti za koruptivne pojave, te sačiniti analizu usklađenosti svojih zakona s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.	Kantonalna ministarstva	Mart 2014.
7.	Kaznena politika bi trebala biti restriktivnija.	Parlament Federacije	Januar 2014.
8.	Kantoni trebaju izmijeniti odredbe zakona o visokom obrazovanju, te situirati postupak licenciranja kao dio postupka osnivanja visokoškolskih ustanova.	Kantoni (ministarstva, vlade, skupštine)	Juli 2013.
9.	Kriteriji za licenciranje (inputni kriteriji) i pravilnik o postupku licenciranja trebaju biti doneseni u svim kantonima kao poseban podzakonski akt (licenciranje je potrebno obaviti na bazi peer-reviewinga). Preporuke Agencije mogu služiti kao dobre smjernice.	Kantonalna ministarstva	Septembar 2013.
10.	Preporučuje se svim kantonima da nakon donošenja regulative za licenciranje izvrše inicijalno licenciranje svih postojećih visokoškolskih ustanova (peer-review provjeru ispunjenosti inputnih kriterija).	Kantonalna ministarstva	Septembar 2014.
11.	Svi kantoni trebaju uspostaviti prosvjetne inspekcije, te osposobiti dovoljan broj inspektora za visoko obrazovanje.	Kantoni (ministarstva, inspektorati, vlade)	Mart 2014.
12.	Kantonalne inspekcije trebaju periodično podnositi redovne izvještaje ministarstvima o ispunjenosti inputnih kriterija za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja (standarda i normativa) u visokoškolskim ustanovama na području kantona. Ti izvještaji trebaju biti objavljivani na web stranicama ministarstava	Kantonalne inspekcije	Kontinuirano

rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
13.	Inspekcije trebaju postupati po prijavi i po svojim redovnim programima, a ministarstva i druge nadležne institucije trebaju poduzimati mjere po inspekcijskim nalazima.	Kantonalne inspekcije	Kontinuirano
14.	Kantoni trebaju donijeti zakonsku regulativu za akreditaciju (izmjena zakona o visokom obrazovanju, te pripadajuće podzakonske akte).	Kantoni (ministarstva, vlade, skupštine)	Juli 2013.
15.	Inicirati izmjenu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini kako bi se omogućila provedba nezavisnog postupka akreditacije, te kako bi se ustanovama omogućio izbor agencije za akreditaciju s liste Europskog registra za osiguranje kvalitete (Komunike europskih ministara obrazovanja iz Bukurštea, 2012.)	Konferencija ministara	Juli 2013.
16.	Univerziteti koji su primili nacрте planova integriteta od TIBiH trebaju ih u najkraćem roku razmotriti, usvojiti i objaviti na svojim web-stranicama.	Univerziteti u Sarajevu, Tuzli, Dž.B.u Mostaru, Zenici i Sveučilište	Decembar 2012.
17.	Sve ostale visokoškolske ustanove trebaju izraditi svoje planove integriteta, usvojiti ih i objaviti na svojim web-stranicama.	Ostale visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2013.
18.	Sve visokoškolske ustanove u Federaciji nakon usvajanja plana integriteta trebaju osnovati radne grupe za praćenje i evaluaciju ispunjenja plana i za vođenje provedbenih aktivnosti.	Sve visokoškolske ustanove (senati)	Septembar 2013.
19.	Obveza periodične izrade, usvajanje i objave planova integriteta visokoškolskih ustanova bi trebala ući i zakone o visokom obrazovanju.	Kantoni (ministarstva, vlade, skupštine)	Juli 2013.
20.	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta bi trebala razmotriti mogućnost da pri dopuni Kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova uvede kriterij koji bi se odnosio na sistem institucija za gradnju otpornosti na korupciju i devijantne pojave.	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta	Januar 2014.
21.	Radna grupa za provedbu plana integriteta na svakoj visokoškolskoj ustanovi će u roku od 6 mjeseci od svog konstituiranja sačiniti analizu akata visokoškolske ustanove i inicirati izmjene akata kako bi oni bili osnaženi usvojenim mjerama iz plana integriteta.	Radne grupe na visokoškolskim ustanovama	Februar 2014.
22.	Senati svih visokoškolskih ustanova će donijeti novi Kodeks profesionalne etike koji će na jedinstven način tretirati pitanja etike nastavnika i etike studenata.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2014.

rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
23.	Senati će uz Kodeks donijeti i opći akt kojim će regulisati način i postupak utvrđivanja odgovornosti za povredu etičkih načela i mjere koje se izriču. Ovim aktom propisat će se način imenovanja Komiteta za etička pitanja, njegov djelokrug rada, javnost rada, mjere koje on donosi, način na koji postupa, njegovi odnosi s drugim organima visokoškolske ustanove, djelovanje, promociju i slično.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2014.
24.	Senat visokoškolske ustanove će po donošenju novog kodeksa i općeg akta imenovati Etički komitet uz obaveznu zastupljenost studenata u radu ovog tijela.	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2014.
25.	Visokoškolske ustanove će organizovati promociju novog Kodeksa profesionalne etike, Općeg akta, te Etičkog komiteta po njihovom donošenju i konstituiranju. Na web stranici visokoškolske ustanove otvorit će se posebna sekcija o etičkim pitanjima na kojima će osim općeg akta, imena i kontakata Komiteta za etička pitanja biti objašnjenja procedura iniciranja slučaja kod Etičkog komiteta, te objavljivane i njihove odluke, mišljenja, zapisnici i slično.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013. i kontinuirano
26.	Sve visokoškolske ustanove koje imaju prijemne ili kvalifikacijske ispite, donijet će i objaviti jasne procedure održavanja i provođenja tih ispita, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obvezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2013.
27.	Kako bi se ova aktivnost dodatno unaprijedila, prilikom raspisivanja javnog konkursa za prijem studenata senati trebaju utvrditi da se rezultati i rang liste nakon održavanja svih kvalifikacijskih ispita objavljuju isti dan kada je ispit održana oglasnoj ploči i na web stranicama fakulteta.	Visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2013. i kontinuirano
28.	Sve visokoškolske ustanove donijet će i objaviti jasne procedure ispitivanja studenata, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obvezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2013.
29.	Svi fakulteti će raspored ispita utvrđivati na početku akademske godine i objavljivati ga na web stranicama (do 15. oktobra). Odstupanja od rasporeda će također biti objavljivana na web stranicama najmanje 7 dana prije početka ispitnog roka. Prorektor i prodekani za nastavu će pratiti realizaciju ove mjere i predlagati	Visokoškolske ustanove (senati)	Oktobar 2013.

	fakultetskom vijeću poništavanje ispita održanih izvan rasporedom utvrđenih termina.		
rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
30.	Odstupanja od ponašanja od utvrđenih procedura će se redovno raspravljati na fakultetskim vijećima, na inicijativu studentskih predstavnika ili kojeg drugog člana vijeća ili po prijavi bilo kojeg studenta, te će, za slučaj utvrđivanja značajnijih odstupanja ispiti poništavati.	Visokoškolske ustanove	kontinuirano
31.	Predispitne aktivnosti će postati obavezne za sve ispite od akademske 2013/2014. godine, što će se urediti aktima visokoškolskih ustanova.	Visokoškolske ustanove (senati)	Oktobar 2013.
32.	Visokoškolske ustanove trebaju u sklopu razvoja informacionog sistema razviti i sistem elektronskog prijavljivanja ispita, evidentiranja rezultata na predispitnim aktivnostima, ispitnih rezultata i sl. koji će onemogućiti naknadna upisivanja, upisivanja izvan utvrđenih rokova, izlazak na ispit studenata koji nisu prijavljeni...	Visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2014.
33.	Dugoročno, u Federaciji Bosne i Hercegovine bi trebalo razviti praksu eksternog ocjenjivanja studenata (external examination), koja je širokorasprostranjena u anglosaksonskom svijetu, a temelji se na uključenosti eksternih profesora (s druge visokoškolske ustanove) u kreiranje ispitnih pitanja i evaluaciju ispita po njihovom okončanju.	Visokoškolske ustanove	Oktobar 2014.
34.	Sve visokoškolske ustanove u Federaciji Bosne i Hercegovine koje to do sada nisu učinile će donijeti normativne akte o anketiranju studenata.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2013.
35.	Anketiranja će se provoditi redovito – u svakom semestru, na svim studijskim programima i na svim godinama studija.	Visokoškolske ustanove	Kontinuirano
36.	Senat svake visokoškolske ustanove u Federaciji će redovno, na početku akademske godine donositi kalendar anketiranja studenata za akademsku godinu.	Visokoškolske ustanove (senati)	Kontinuirano
37.	Studentska organizacija će se značajnije uključiti u provođenje aktivnosti na anketiranju studenata.	Studentske organizacije	Kontinuirano
38.	Sve visokoškolske ustanove će unaprijediti procedure izbora u akademska zvanja, donošenjem Pravilnika o postupku i uslovima izbora akademskog osoblja (posebno definirati termin „potrebe“, te uvesti sistem bodovanja prijava po kriterijima koje će se primjenjivati za slučaj da se prijavi više kandidata).	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2013.
39.	Sve visokoškolske ustanove će u prvom koraku utvrditi listu referentnih časopisa za izbor u naučno-nastavna zvanja i prijavu doktorata, po grupacijama, a u drugom koraku će jedinstvenu	Visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2013.

	listu za Federaciju utvrditi Sektor za nauku Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.		
rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
40.	Javne visokoškolske ustanove koje nemaju obvezu oglašavanja upražnjenih pozicija u administraciji će izmijeniti pravilnike o sistematizaciji kojom će uvesti obvezu javnog oglašavanja upražnjenih pozicija i za nenastavno osoblje.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2013.
41.	Svi univerziteti i visoke škole će unaprijediti svoju web stranicu na način da će redovno objavljivati: <ul style="list-style-type: none"> • Zapisnike o radu Senata, • Izvještaje o analizi nastave i mjerama za unapređenje koje donosi, • Plan izvođenja nastave za svaki semestar (koji će za svaki nastavni predmet sadržavati imena i prezimena nastavnika i saradnika koji izvode nastavu) – prije početka semestra, • Bitne odluke o svim etičkim pitanjima, • Druge odluke od važnosti za funkcionisanje Univerziteta, odnosno visoke škole. 	Visokoškolske ustanove	Maj 2014.
42.	Na web stranici će se otvoriti posebna e-mail adresa (ili sekcija) na koju će studenti moći dostavljati primjedbe na izvođenje nastave, ispita kao i druga pitanja. Uspostaviće se mehanizam provjere tih navoda, a na posebnoj sekciji na web stranici će se izvještavati o ishodu provjera, i za slučaj da se pokažu osnovanim i obrnuto.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013.
43.	Fakulteti (ili visoke škole gdje je to primjenjivo) će unaprijediti svoje web stranice, na način da na njima obavezno objave: <ul style="list-style-type: none"> • Kompletne nastavne programe (ne samo planove), • Raspored izvođenja nastave, prije početka semestra, • Raspored održavanja ispita (na početku akademske godine i obavijesti o svakoj izmjeni najmanje 7 dana prije ispitnog roka), • Zapisnike o radu fakultetskih vijeća, • Bitne odluke od važnosti za fakultet. 	Visokoškolske ustanove	Maj 2013.
44.	Fakulteti (ili visoke škole, gdje je to primjenjivo) bi trebali početi objavljivati veću količinu nastavnih sadržaja za studente na web-stranicama (ppt prezentacije, skripta, pa i cijele knjige).	Visokoškolske ustanove	Kontinuirano
45.	Završni radovi (diplomski, master i doktorati) će se objavljivati na web stranicama fakulteta odnosno Univerziteta.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013. i kontinuirano

46.	Izveštaji o izboru u naučno-nastavna zvanja će se objavljivati na web stranicama Univerziteta.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013. i kontinuirano
rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
47.	Podaci o naučno istraživačkom radu (projektima, objavljenim člancima i sl.) bi također trebali biti značajnije zastupljeni na web stranicama, posebno na engleskim sekcijama, budući da se univerziteti rangiraju po objavljenom naučnom doprinosu (npr. webometrics).	Visokoškolske ustanove	Septembar 2013. i kontinuirano
48.	Organizovat će se posebne promocije web-stranica među studentima, kako bi se oni navikli da redovno posjećuju fakultetski i univerzitetski web-site.	Visokoškolske ustanove	Kontinuirano
49.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će posebno podržati programe objavljivanja navedenih sadržaja na web stranicama (sredstvima za dodatne servere, opremu, web-design i sl.) kroz projekte reforme bolonjskog procesa koje godišnje podupire, a Sektor za nauku (ili Narodna i univerzitetska biblioteka) bi mogao posebno i razviti portal sa svim magistarskim radnjama i doktoratima.	Federalno ministarstvo	Mart 2013.
50.	Kantonalna ministarstva obrazovanja i javne visokoškolske ustanove će izraditi novi model plaćanja akademskog osoblja, u čijoj osnovi će biti jednake konačno isplaćene plaće za svaku od kategorija nastavnog osoblja.	Kantonalna ministarstva i javne visokoškolske ustanove	Oktobar 2013.
51.	Menadžment javnih visokoškolskih ustanova će posvetiti dužnu pažnju rasporedu opterećenja svakog od članova nastavnog osoblja, kako bi se radno opterećenje jednako rasporedilo.	Visokoškolske ustanove	Januar 2014. i kontinuirano
52.	Federalni (i/ili kantonalni) ured za reviziju će redovno, jednom godišnje pregledavati poslovanje javnih visokoškolskih ustanova, te sačinjavati izvješća s preporukama za otklanjanje nedostataka.	Federalni ured za reviziju	Februar 2014. i kontinuirano
53.	Privatne visokoškolske ustanove će jednom godišnje (po završnom računu) angažirati neovisnog revizora koji će obaviti pregled njihovog poslovanja.	Privatne visokoškolske ustanove	Februar 2014. i kontinuirano
54.	Sve izvješća revizora visokoškolske ustanove (i javne i privatne) će objavljivati na svojim web-stranicama i dostavljati Uredu federalnog revizora.	Visokoškolske ustanove	April 2014. i kontinuirano
55.	Federalni ured za reviziju će redovno, svake godine, na osnovu izvršenih revizija svih visokoškolskih ustanova sačinjavati izvješće na nivou sistema.	Federalni ured za reviziju	Juni 2014. i kontinuirano
56.	Svaka visokoškolska ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine će donijeti Pravilnik o	Visokoškolske ustanove,	Oktobar 2013.

	izboru studenata u organe ustanove, te će se po usvajanju akta provesti studentski izbori	studentske organizacije	
rb	MJERA	NOSITELJ	ROK
57.	Plana pokrivenosti nastave svake visokoškolske ustanove bi trebao biti usvojen i objavljen na početku svake godine i trebao bi biti sveobuhvatan (za sve godine studija, sve programe i sve cikluse).	Visokoškolske ustanove	Oktober 2013. i kontinuirano
58.	Sve visokoškolske ustanove trebaju usvojiti smjernice i procedura za inoviranje i evaluiranje studijskih programa, koje će podrazumijevati koncept „ishoda učenja“, dakle koncept koji je orijentiran na studenta, a ne na nastavnika, te će u taj proces uključiti i eksterne stručnjake, posebno s tržišta rada.	Visokoškolske ustanove	Juni 2013.
59.	Sve visokoškolske ustanove će uspostaviti sistema izdavačke djelatnosti i distribucije knjiga kako bi se izbjegla direktna prodaja studentima na nastavi.	Visokoškolske ustanove	Mart 2015.
60.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, te kantonalna ministarstva će od 2013. godine objavljivati javne pozive za grantove za nauku i reforme visokog obrazovanja po inoviranim kriterijima (ukinuti mogućnost troškova osoblja zaposlenicima visokoškolske ustanove koja aplicira, eksterna anonimna evaluacija projektnih prijedloga, i sl.), te će u suradnji s federalnom revizijom osnažiti procedure izvještavanja o utrošku sredstava.	Federalno ministarstvo, federalna revizija	Mart – Decembar 2013. i kontinuirano
61.	Kantonalna ministarstva će formirati registre nastavnog osoblja.	Kantonalna ministarstva	Mart 2014.
62.	Inicirat će se uvezivanje svih registara u Bosni i Hercegovini.	Konferencija ministara	Mart 2014.

5. ZAKLJUČAK

Program mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine utvrđuje 62 konkretne mjere koje u naredne tri godine trebaju poduzeti ministarstva obrazovanja (federalno i kantonalna), sve visokoškolske ustanove, studentske organizacije, državna revizija, kantonalni sudovi, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta. Osim samih mjera, predstavljene su i smjernice koje bi bile vodilja za dobru praksu.

Za provesti ovaj Program potreban je visoko intenzivan rad svih sudionika sistema visokog obrazovanja u Federaciji, tako da bi se 2013. godina mogla proglasiti za godinom borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Uključenost svih aktera u sistemu visokog obrazovanja Federacije, dizanje transparentnosti, insistiranje na provođenju akata, politika i mjera, dovest će do povećanja kvaliteta visokog obrazovanja.

Koruptivno djelovanje je jedan od ključnih razloga zastoja u reformama visokog obrazovanja (akreditacija kasni, nema Pravilnika o akademskim zvanjima, kvalifikacijski okvir nije donesen, kasni početak III. ciklusa...). zbog toga je borba protiv korupcije prioritet.

Usvajanje Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine je i dokaz odlučnosti da se krene naprijed.